

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 5

(2017–2018)

Melding til Stortinget

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge
i 2016, eksportkontroll og internasjonalt
ikke-spredningssamarbeid

Innhold

1	Bakgrunn og sammendrag	7	9.2	Utførsel av kategori A-materiell fordelt på grupper av land	29
2	Utenriksdepartementets arbeid med åpenhet på eksportkontrollområdet	12	9.3	Utførsel av kategori B-materiell fordelt på grupper av land	30
3	Regelverk og retningslinjer for kontrollen med eksport av strategiske varer	13	9.4	Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land	30
3.1	Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. (eksportkontrollloven)	13	9.5	Eksport fordelt på vareposisjonene i Liste I	34
3.2	Forskrift til gjennomføring av eksportkontrollen	13	9.6	Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land og varegrupper i Liste I ...	34
3.3	Utenriksdepartementets retningslinjer for eksport av forsvarsmateriell	14	9.7	Tjenester for utenlandske oppdragsgivere	53
3.4	Sanksjonsregimer og restriktive tiltak	16	9.8	Reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere	54
4	FNs avtale om handel med konvensjonelle våpen (ATT).....	18	9.9	Utførsel av håndvåpen	55
4.1	Gjennomføring av ATT i norsk eksportkontroll	18	9.10	Forsvarets utførsler av eget materiell	55
5	Samarbeidet med EU om eksportkontroll	20	9.11	Avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell i 2016	57
6	Utenriksdepartementets oppgaver og samarbeidet med andre etater	21	9.12	Overføring av produksjonsrettigheter og formidling	57
6.1	Eksportkontroll og flerbruksvarer	21	9.13	Utførsel av flerbruksvarer til militær bruk i mottakerlandet	58
7	Kontroll med kunnskapsoverføring	23	9.14	Utførsel av beskyttelsesvester for bruk i humanitær minerydding	58
8	Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning	24	9.15	Bedrifter som har rapportert om eksport i 2016	59
8.1	Det multilaterale samarbeidet om eksportkontroll	25			
9	Eksporten av forsvarsmateriell i 2016.....	27			
9.1	Utvikling i eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og reparasjoner	28			
			Vedlegg		
			1	Vareliste I – Forsvarsrelaterte varer	61
			2	LOV 1987–12–18 nr. 93: Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.	62
			3	Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester	64
			4	Retningslinjer for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål av 28. februar 1992	70

Forklaring på forkortelser

AG	Australia Group	Australia-gruppa (multilateralt eksportkontroll-samarbeid for kjemiske/biologiske våpen)
ATT	Arms Trade Treaty	FN-avtale om internasjonal handel med våpen
BTWC	Biological and Toxic Weapons Convention	Konvensjonen mot biologiske våpen
CWC	Chemical Weapons Convention	Kjemivåpenkonvensjonen
HCOC	Hague Code of Conduct against Ballistic Missile Proliferation	Haag-kodeksen mot spredning av ballistiske missiler
IAEA	International Atomic Energy Agency	Det internasjonale atomenergibyrådet
ICT	Directive for Intra Community Transfers	Direktiv for forenklet lisensiering innenfor EØS
MTCR	Missile Technology Control Regime	Regimet for eksportkontroll av missilteknologi
NSG	Nuclear Suppliers Group	Gruppen av leverandørland for eksportkontroll av kjernefysisk materiale og relevante flerbruksvarer
NPT	Non-Proliferation Treaty	Ikke-spredningsavtalen for kjernefysiske våpen
OSSE	Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)	Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa
PSI	Proliferation Security Initiative	Initiativet for spredningssikkerhet
PST		Politiets sikkerhetstjeneste
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute	Stockholms fredsforskningsinstitutt
WA	The Wassenaar Arrangement on Export Control for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies	Wassenaar-samarbeidet (multilateralt eksportkontroll-samarbeid for konvensjonelle våpen og flerbruksvarer)

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 5

(2017–2018)

Melding til Stortinget

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 27. oktober 2017,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Bakgrunn og sammendrag

Meldingen som nå legges frem er den 22. meldingen i rekken.

Siden den første meldingen ble fremlagt i 1996, har graden av innsyn i eksportkontrollen blitt betydelig styrket. Norge er i internasjonal sammenheng blant de fremste når det gjelder å utvise åpenhet på dette området. Åpenheten gjelder både omfanget av eksporten og praktiseringen av retningslinjene for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, ammunisjon og annet militært materiell, relatert teknologi og tjenester for militære formål (heretter forsvarsmateriell).

Det er uvanlig at en slik melding blir behandlet åpent i nasjonalforsamlingen, slik tilfellet er i Norge. Dette sikrer offentlig og parlamentarisk innsyn i praktiseringen av Stortingets vedtak og anvendelsen av vurderingskriterier nedfelt i Utenriksdepartementets retningslinjer.

Dersom det i enkeltsaker vurderes å foreligge særskilte omstendigheter, vil regjeringen videre-

føre praksisen med å konsultere Stortingets organer.

Det er Regjeringens ønske å vise størst mulig åpenhet om eksporten. Samtidig må dette skje innenfor rammen av den lovpålagte taushetsplikten som følger av eksportkontrollloven.

Både forsvarsindustrien og eksportkontrollen er en integrert del av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Det er en målsetning å sikre en levedyktig industri, og således leveringssikkerhet for både Norges og alliertes forsvar. Dette betinger at bedriftene har anledning til å eksportere. Regjeringen vil fortsatt legge til rette for at forsvarsbedriftene gis tydelige og forutsigbare vilkår og rammer for sin eksportaktivitet.

Utenriksdepartementets arbeid med eksportkontroll innebærer nært samarbeid med PST og Tollvesenet. I tillegg kan departementet ved behov trekke på teknisk og faglig ekspertise fra Forsvaret og Statens strålevern. Dette samarbeidet beskrives nærmere i kapittel 6.

Når lisens innvilges for eksport av forsvarsmateriell, blir eksportøren pålagt å rapportere kvartalsvis om den faktiske eksporten som finner sted på grunnlag av den enkelte lisens. Dette materialet ligger til grunn for tallene i denne meldingen.

Mangelfull innrapportering i 2015 medførte at verdien av eksporten av A-materiell til Brasil fremsto uriktig i Meld. St. 36 (2015–2016). I meldingen som nå legges frem, er dette korrigert i de relevante tabeller og figurer. Eksporten av A-materiell til Brasil i 2015 beløp seg til om lag 189 millioner og gjaldt varelistens kategori ML 4.

Det legges stor vekt på å kvalitetssikre bedriftenes rapporter. Utenriksdepartementets elektroniske saksbehandlingssystem E-lisens er nå tatt fullt ut i bruk. Manglende rapporter skal bl.a. avdekkes automatisk i systemet, slik at feil kan korrigeres løpende.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen gjennomførte i 2015 høringer om salg av brukt og utrangert forsvarsmateriell. I 2016 foretok Riksrevisjonen en gjennomgang av forsvarrets salg av utrangerte jagerfly. Utenriksdepartementets rolle i sammenheng med eksportkontrollen inngikk i komiteens høring og i Riksrevisjonens gjennomgang.

Om eksporten i 2016

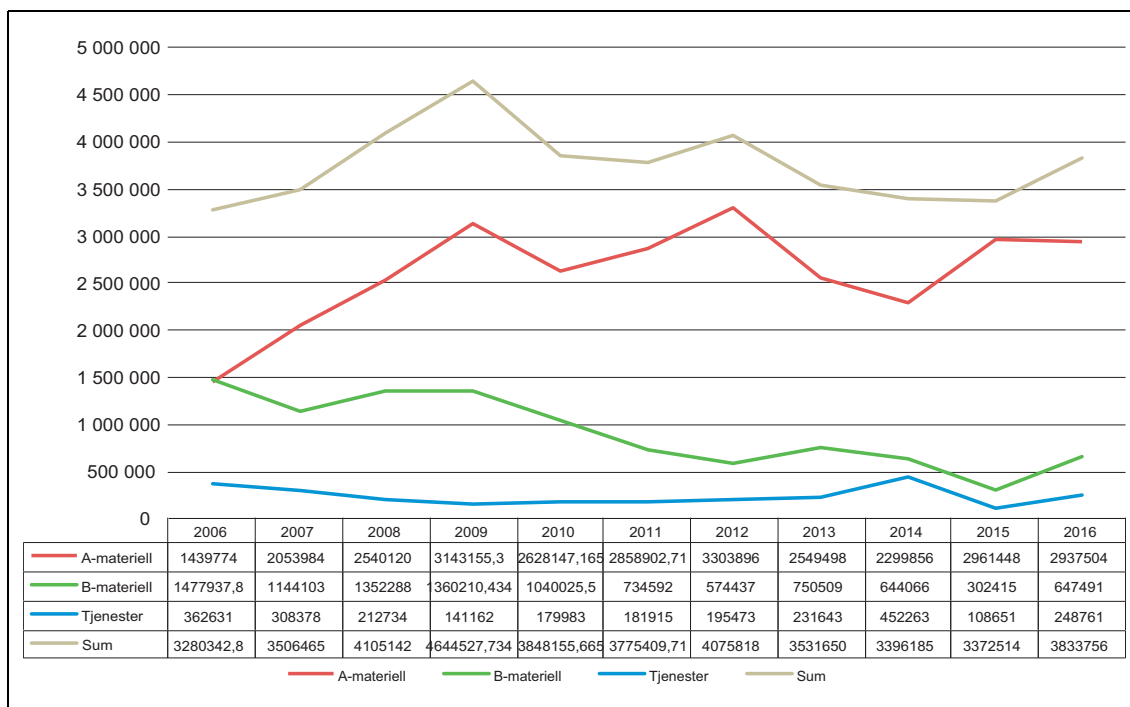
Omfanget av eksporten av forsvarsmateriell i 2016 fremgår i meldingens kapittel 9. Fremstillingen følger samme format som i de tre foregående års meldinger.

Den samlede verdien av eksporten i 2016 beløp seg til i underkant av 4,8 milliarder kroner, hvorav militære varer utgjorde ca. 3,6 milliarder. Av dette utgjorde A-materiell drøyt 2,9 milliarder, og B-materiell om lag 650 millioner. A- og B-materiell er omfattet av Utenriksdepartementets liste I (forsvarsmateriell).

Til sammenligning var verdien av den samlede eksporten i 2015 i underkant av 4,4 milliarder kroner, hvorav ca. 3,3 milliarder utgjorde salg av militære varer. Av dette utgjorde eksporten av A-materiell om lag 2,9 milliarder og B-materiell ca. 300 millioner kroner i 2015.

Totalt sett var det en økning i eksporten av A- og B-materiell på 10 % i 2016 sammenlignet med 2015. Det var en nedgang i eksporten av A-materiell på 1 % i samme periode.

Verdien av forsvarsrelaterte tjenesteytelser, reparasjoner, produksjonsrettigheter og formidling, beløp seg i 2016 til nær 900 millioner kroner, hvilket var en økning på 14 % i forhold til i 2015. Eksporten av flerbruksvarer (beskrevet på Uten-

Figur 1.1 Utviklingen i eksporten av forsvarsmateriell 2006–2016

riksdepartementets liste II) til militær sluttbruk beløp seg til ca. 294 millioner kroner, som var en nedgang på 6 % sammenlignet med 2015.

Fra 2015 til 2016 var det nedgang i eksporten til særlig Brasil (en reduksjon på ca. 194 millioner kroner), Italia (ca. 115 millioner), Sverige (104 millioner), New Zealand (95 millioner), Sør-Korea (69 millioner), og Frankrike (45 millioner).

I samme periode var det økning i verdien av eksporten til særlig USA (en økning på ca. 164 millioner kroner), Canada (129 millioner), Australia (98 millioner), De forente arabiske emirater (75 millioner), Storbritannia (73 millioner), Tyrkia (72 millioner), Nederland (71 millioner), Ungarn (64 millioner), og Tsjekkia (45 millioner).

Medlemslandene i NATO, Sverige og Finland er de største mottakerne av forsvarsmateriell fra Norge. I 2016 utgjorde eksporten av A-materiell til NATO-landene, Finland og Sverige 85 % og B-materiell 87 %. Totalt i 2016 gikk 93 % av A-materiell- og 96 % av B-materielleksporten til NATO-land, de nordiske og andre europeiske og nærstående land.

I 2016 ble det gitt avslag på 34 søknader om eksport av forsvarsmateriell og tjenesteytelser for militære formål. I kapittel 9.11 er det gitt mer informasjon om avslagene, herunder hvilke land de gjaldt.

Det er naturlig at verdien av utførsel av forsvarsmateriell varierer fra år til år, siden dette vil avhenge av når større leveranser faktisk gjennomføres.

Regelverk: Hovedtrekk og anvendelse

Kontrollen med eksport av strategiske varer er hjemlet i Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. av 18. desember 1987. Strategiske varer er en fellesbetegnelse for forsvarsmateriell og flerbruksvarer.

I Kgl. Resolusjon 18. desember 1987 ble Utenriksdepartementet bemyndiget til å administrere loven, samt utarbeide forskrift og retningslinjer for å sikre gjennomføring av kontrollen med eksport av strategiske varer.

Utenriksdepartementets forskrift av 19. juni 2013 gir regler om den operative gjennomføringen av kontrollen, herunder omfattende regler om lisensplikt og unntak fra lisensplikt. Forskriften gir også bestemmelser om vilkår for tilbakekallelse av lisens.

Utenriksdepartementets retningslinjer for eksport av forsvarsmateriell baserer seg på Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato, hvor det bl.a. heter at

«hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig». I 1997 samlet et enstemmig Storting seg om at demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter i mottakerlandet også skal tas hensyn til ved vurderingene i eksportkontrollen.

I 2014 ble retningslinjene styrket og det ble innarbeidet en konsolidert liste av vurderingskriterier, som utdyper 1959-vedtaket. Kriteriene består i hovedsak av EUs kriterier for våpeneksport og FNs avtale om handel med konvensjonelle våpen (ATT). Retningslinjene gir også nærmere bestemmelser om lisensieringen av forsvarsmateriell, om delleveranser, overføring av teknologi og produksjonsrettigheter samt tjenesteytelser for militære formål. Regjeringen er opptatt av at forsvarsindustrien fortsatt skal ha mest mulig forutsigbare og langsiktige rammer for sin eksport.

I Meld. St. 8 (2011–2012), Meld. St. 49 (2012–2013), Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2014–2015) ble det redegjort grundig for departementets arbeid med å styrke retningslinjene. Den konsoliderte listen ble særlig omtalt i Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016).

Den pågående konflikten i Jemen har aktualisert en vurdering av begrepet «land hvor det er borgerkrig» jf. 1959-vedtaket. Norges selvpålagte restriksjoner gjennom 1959-vedtaket innebærer at eksport av våpen og ammunisjon til partene i en borgerkrig ikke tillates. Praksis har vært at stater som intervensjoner etter samtykke fra et lands lovlige myndigheter, ikke anses omfattet av 1959-vedtaket.

Stortingets vedtak fra 1959 og presisering i 1997 forutsetter en sammensatt og bred vurdering av om eksport av A-materiell overhodet skal tillates til et land, særlig grunnet formuleringen «de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område». Selv om kun demokratiske rettigheter og grunnleggende menneskerettigheter nevnes konkret i 1997-vurderingen, har man i praksis også vektlagt humanitærrettslige forhold. Dersom det fastslås at et lands styrker ikke opptrer i tråd med krigens folkerett, for eksempel gjennom systematiske brudd på humanitærretten, vil salg av våpen og ammunisjon til landet være utelukket.

Et ekspertpanel opprettet i henhold til FNs sikkerhetsråds resolusjon 2140 (2014) fremla i januar 2016, og igjen i februar 2017, rapporter der det fremkommer sterk bekymring for de humanitære konsekvensene av konflikten i Jemen og for

brudd på humanitærretten. Det er ikke fremkommet påstand om koblinger til norsk utstyr eller ammunisjon.

Primo 2016 besluttet Regjeringen å midlertidig holde tilbake en utførsel av ammunisjon til De forente arabiske emirater. Tilbakeholdelsen var et uttrykk for en streng «føre var»-linje fra norsk side i lys av situasjonen i Jemen. Denne linjen ligger fast. Det har ikke vært grunnlag for å formelt trekke tilbake noen lisenser. En ny vurdering i den konkrete saken, førte i 2017 til at utførelsene av ammunisjon til De forente arabiske emirater ble tillatt videreført.

Det redegjøres nærmere for retningslinjene og eksporten til land i Midtøsten i meldingens kapittel 3.3.

FNs handelsavtale om våpen

Avtalen om våpenhandel ble vedtatt av FNs generalforsamling 2. april 2013. Avtalen (Arms Trade Treaty, ATT) er den første juridisk bindende avtalen som regulerer internasjonal våpenhandel. Det er redegjort nærmere om avtalen i kapittel 4.

Ved Stortingets behandling av Meld.St. 36 (2015–2016), jf. Innst. 54 S (2016–2017), ba Stortinget (vedtak nr. 59) «Regjeringen utrede hvorvidt innholdet i ATT-avtalens artikler 6 og 7 kan innpasses i norsk lov eller forskrift, slik at det får en sterkere juridisk forankring og ikke bare gjenpeiles i departementets egne retningslinjer».

Spørsmålet om norsk gjennomføring ble vurdert før norsk tilslutning til ATT, og inngikk i Prop. 186 S (2012–2013) til Stortinget om samtykke til ratifikasjon. Her heter det at gjennomføring av avtalen ikke krever lov- eller forskriftsendringer. Den sentrale forpliktelsen for Norge er at bestemmelsene i ATT, ikke minst artiklene 6 og 7, faktisk overholdes.

ATT inneholder mange elementer og bestemmelser som allerede er omfattet av den norske eksportkontrollen. Det er blant annet en betydelig overlapping mellom EUs adferdskriterier og ATTs artikler 6 og 7.

Etter at traktaten var ratifisert, foretok Utenriksdepartementet i tråd med Prop. 186 S, punkt 4 en nøye gjennomgang av det samlede regelverket. Resultatet av gjennomgangen var at artiklene 6 og 7 og de åtte kriteriene som følger av EUs adferdskodeks for våpeneksport ble innarbeidet i en konsolidert kriterieliste i retningslinjene. Dette gir et ryddig og helhetlig regelverk.

ATT er en bindende traktat som Norge har forpliktet seg til. Norsk juridisk teori og rettspraksis tilsier at det ikke er av rettslig betydning for for-

valtningens kompetanse at ATT-artiklene inngår i Utenriksdepartementets retningslinjer fremfor i lov eller forskrift. Med mindre noe annet er ettertrykkelig vedtatt i lov eller forskrift, er forvaltningen forpliktet til å følge de folkerettslige forpliktelsene som Norge har inngått og således er bundet av.

Regjeringen mener derfor at det ikke er nødvendig, hverken fra et nasjonalt eller folkerettslig ståsted, å foreta endringer i et veletablert og innarbeidet regelverk. Dersom man skulle flytte ATT artiklene 6 og 7 til lov eller forskrift, vil dette medføre et mer fragmentert og uoversiktlig regelverk. En slik oppsplitting av retningslinjenes konsoliderte kriterieliste vil fremstå som en svakere lovteknisk løsning.

Den konsoliderte kriterielisten ble tatt godt imot både fra politisk hold og fra sivile organisasjoner da den ble innarbeidet i retningslinjene i november 2014. Ved å ha *alle* vedtak, prinsipper og kriterier samlet i retningslinjene, sikrer man at lisenssøknader blir underlagt en lik, helhetlig og forutsigbar behandling. Alle kriterier blir vurdert på en likeverdig måte. Dette er en linje som Regjeringen ønsker å videreføre.

Det redegjøres nærmere for gjennomføringen av ATT i norsk regelverk i kapittel 4.1.

Sanksjonsregimer og restriktive tiltak

Utenriksdepartementet er gitt fullmakt til å gjennomføre sanksjoner og restriktive tiltak i Norge. Sanksjoner som er vedtatt av FNs sikkerhetsråd, samt EUs tiltaksregimer eller andre internasjonale ikke-militære tiltak som Norge har sluttet opp om, gjennomføres som hovedregel ved egne forskrifter.

Visse typer tiltak, blant annet reiserestriksjoner og våpenembargo, gjennomføres i utlendingsregelverket eller med hjemmel i den alminnelige eksportkontrolllovgivningen. Det er derfor bare i noen av sanksjons- og tiltaksforskriftene at våpenembargo uttrykkelig er nevnt.

Sanksjons- og tiltaksregimene, spesielt de som angår Russland, Iran og Nord-Korea, er nærmere omtalt i kapittel 3.4.

Internasjonalt samarbeid

Det foregår et omfattende samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning, bl.a. innenfor rammen av multilaterale eksportkontrollregimer og EU. I kapittel 5 og 8 er det redegjort nærmere for dette samarbeidet.

Kontrollen med flerbruksvarer for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen baserer seg på samarbeidet innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene. Kontrollen med flerbruksvarer er omtalt i meldingens kapittel 6.1.

I de senere årene har spredningsfaren forbundet med immateriell teknologi- og kunnskapsoverføring stått stadig høyere på dagsordenen i eksportkontrollregimene. Det er redegjort for denne kontrollen i kapittel 7.

2 Utenriksdepartementets arbeid med åpenhet på eksportkontrollområdet

Norge var tidlig ute med å gi innsyn i eksporten av forsvarsmateriell for de enkelte år, samt om Utenriksdepartementets praktisering av retningslinjene som legges til grunn i behandlingen av søknader om eksportlisenser. Siden den første meldingen ble fremlagt i 1996, har graden av åpenhet økt betydelig, og eksporten fremstilles nå i 14 tabeller og figurer. Også i internasjonal sammenheng utmerker Norge seg blant de fremste når det gjelder graden av åpenhet om eksporten av forsvarsmateriell.

De årlige meldingene behandles på vanlig måte i Stortinget. Dette sikrer offentlig og parlamentarisk innsyn i praktiseringen av Stortingets vedtak og vurderingskriterier nedfelt i retningslinjene for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, tilhørende teknologi og tjenester for militære formål. Det redegjøres nærmere for retningslinjene i kapittel 3.

Opplysningene om eksporten i 2016, i meldingens kapittel 9, er basert på rapporter fra eksportørene med utgangspunkt i innvilgede eksportlisenser. Når det innvilges lisens for eksport av forsvarsmateriell, er det alltid på betingelse av at eksportørene regelmessig rapporterer om den faktiske utførselen som har funnet sted innenfor rammen av den enkelte lisens. På denne måten kan informasjon om den reelle eksporten som har funnet sted, fremstilles i de årlige meldingene til Stortinget.

Departementet har tatt i bruk E-lisens, et sikkert, elektronisk saksbehandlingssystem. Systemet gir mer effektiv lisensiering, beskytter bedriftssensitiv informasjon og bidrar til god kvalitetssikring av materialet som inngår i meldingen.

Meldingens kapittel 9 følger samme format som i meldingene de siste årene, hvor det bl.a. ble

lagt vekt på å fremstille eksporten mer oversiktlig enn tidligere.

Parallelt med målsetningen om å utvise størst mulig åpenhet om eksporten av forsvarsmateriell fra Norge, er det nødvendig å sikre at innsyn skjer innenfor rammen av de begrensninger som taushetsplikten i eksportkontrollloven setter. I henhold til loven plikter enhver å gi Utenriksdepartementet den bistand som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller forskriftene blir fulgt. Det gjelder alle opplysninger som anses nødvendige for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksportlisens. En slik vid rett til innhenting av bedriftsfølsom informasjon har sitt motstykke i de strenge taushetsbestemmelsene i loven.

Dersom det i enkeltsaker vurderes å foreligge særskilte omstendigheter, vil regjeringen videreføre praksisen med å konsultere Stortingets organer særskilt.

Regjeringen har som mål å videreføre størst mulig åpenhet om omfanget av eksporten av forsvarsmateriell, samt om regelverk, det multilaterale samarbeidet om eksportkontroll og Utenriksdepartementets praktisering av retningslinjene.

Fra norsk side arbeides det aktivt i en rekke fora for at også andre land skal utvise åpenhet om sin forsvarsmaterielleksport. Etableringen av FN-avtalen om handel med våpen og militært materiell (Arms Trade Treaty, ATT), medfører betydelige rapporteringsforpliktelser om statspartenes eksport og import. Dette betyr at det for første gang vil bli publisert informasjon om internasjonal våpenhandel, basert på statspartenes egne rapporter. Dette er en viktig utvikling og et steg mot større åpenhet om internasjonal våpeneksport.

3 Regelverk og retningslinjer for kontrollen med eksport av strategiske varer

Eksportkontrollen er hjemlet i følgende lov og forskrift:

- Lov av 18. desember 1987 om kontroll med strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.
- Utenriksdepartementets forskrift av 19. juni 2013 om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester.

Forskriften utgjør det operative regelverket for departementets lisensierings- og kontrolloppgaver.

Begrepet «strategiske varer» er et fellesbegrep for hhv. forsvarsmateriell og flerbruksvarer, og er definert i eksportkontrollloven som «varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militær bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger». Teknologi omfatter også immateriell teknologi. I tillegg omfatter kontrollen tjenester for militære formål. Formidling av strategiske varer mellom to tredjeland er gjenstand for lisensplikt under visse omstendigheter.

I tillegg til varene som er beskrevet på listene, kan det utløses lisensplikt for enhver vare, uavhengig av listene, under nærmere gitte vilkår. Slike generalklausuler er kjent som «fang alt» eller «catch all».

Gjennomføring av sanksjoner og restriktive tiltak er hjemlet i særskilte regelverk og står nærmere omtalt i kapittel 3.4.

3.1 Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. (eksportkontrollloven)

I Kgl. res. av 18. desember 1987 er Utenriksdepartementet gitt fullmakt til å utøve den fullmakt som i henhold til Lov av 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. (heretter eksportkontrolllo-

ven) er tillagt Kongen. Utenriksdepartementet er med dette ansvarlig myndighet for kontrollen med eksport fra Norge av våpen, ammunisjon og annet militært materiell¹, flerbruksvarer², samt relevant teknologi og tjenester.

Eksportkontrollloven gir hjemmel til å regulere utførsel av alle varer og tjenester og all teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militære formål, eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer og teknologi som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger, jf. straffeloven § 147 a første ledd. Tillatelse til utførsel gis av Utenriksdepartementet.

Loven forbyr handel, formidling eller bistand ved salg av våpen og militært materiell fra et fremmed land til et annet uten særskilt tillatelse. Tilsvarende gjelder for strategiske varer og teknologi som er nærmere angitt i forskrift.

I tillegg inneholder loven bestemmelser om informasjonsplikt og taushetsplikt. Loven angir også omfattende straffebestemmelser. I St.meld. nr. 29 (2007–2008), St.meld. nr. 42 (2008–2009) og Meld. St. 21 (2009–2010) ble det gitt grundig informasjon om loven.

3.2 Forskrift til gjennomføring av eksportkontrollen

Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester av 19. juni 2013 omfatter regler for lisensplikten og tilhørende kontrolloppgaver for Utenriksdepartementet. På denne måten utgjør forskriften det operative hjemmelsverktøyet for Utenriksdepartementets gjennomføring av eksportkontroll.

Det ble redegjort grundig for arbeidet med forskriften i Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2012–2013).

¹ Forsvarsmateriell som beskrevet på Utenriksdepartementets Liste I.

² Sivile produkter som har viktige militære anvendelsesområder. Beskrevet på Utenriksdepartementets Liste II.

Kontrollistene er en del av eksportkontrollforskriften og angir varer og teknologi som er lisenspliktige. Listene retter seg mot henholdsvis forsvarsrelaterede varer (liste I) og flerbruksvarer (liste II). Kontrollen med teknologi omfatter også immateriell teknologioverføring. I praksis er listene forhandlet innenfor de multilaterale regimene som Norge er medlem i. EU har satt sammen listene fra de ulike regimene til to brukervennlige lister, og det er disse listene som benyttes i Norges regelverk. Liste I og liste II oppdateres løpende i tråd med endringer vedtatt i de enkelte eksportkontrollregimene, og som regel parallelt med at EU oppdaterer sine lister.

Forskriften gir også nærmere regler om gjennomføring av det EØS-relevante ICT-direktivet som retter seg mot enklere lisensiering av forsvarsrelaterede varer til mottakere innenfor EU/EØS og om sertifisering av foretak. Direktivet ble grundig omtalt i Meld. St. 8 (2012–2013).

Eksportkontrollforskriften gir videre visse unntak fra lisensplikten, samt bestemmelser om lisensplikt når det gjelder formidling mellom to tredjeland og for ikke-listede varer under nærmere angitte omstendigheter.

Dersom departementet kommer til at en vare, teknologi eller tjenesteytelse, som ikke er oppført på noen liste eller på annen måte er lisenspliktig etter eksportkontrollforskriften, skal underlegges lisensplikt iht «fang alt»-klausulene, er hensikten å kunne avslå eksport av særlige grunner: Forskriftens § 7 gjelder eksport 1) til militær bruk i områder underlagt våpenembargo samt til områder hvor det er krig, krig truer eller til land hvor det er borgerkrig; 2) som medfører uakseptabel risiko for bruk i et masseødeleggelsesvåpenprogram; eller 3) som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne på en måte som ikke er forenlig med vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser.

3.3 Utenriksdepartementets retningslinjer for eksport av forsvarsmateriell

Retningslinjene ble første gang publisert i 1992. I utenriksministerens pressemelding 28. februar 1992 het det bl.a. at «ved å offentliggjøre de nye retningslinjene, ønsker Regjeringen å gi industrien en bedre forståelse av og innsyn i de rammebetingelser som den må innrette seg under. Retningslinjene vil således medføre økt forutsigbarhet, hvilket er av stor betydning ettersom utvik-

ling, produksjon og markedsføring av militært materiell forutsetter langsiktig planlegging».

Dette formålet har siden ligget fast. Regjeringen ønsker å legge til rette for at norske bedrifter sikres fortsatt tydelige og forutsigbare rammevilkår for sin eksportaktivitet, herunder gjennom tydelige og langsiktige retningslinjer om Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell.

Kontrollen med eksport av forsvarsmateriell fra Norge baserer seg på Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato, og hvor det bl.a. heter at:

«det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig».

I vedtak av samme dato tar Stortinget «til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en nøye vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurderingen må være avgjørende for om eksport skal finne sted».

I 1997 sluttet et enstemmig Storting seg til en presisering om at «Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter».

Regjeringen anser Stortingets vedtak som et bindende pålegg, og eksportreguleringen skal sikre at det blir fulgt.

Retningslinjene gir nærmere bestemmelser om lisensieringen av forsvarsmateriell, om delleveranser, overføring av teknologi og produksjonsrettigheter samt tjenesteytelser for militære formål. I tillegg defineres to varekategorier og fire landgrupper.

Varekategori A omfatter alle typer våpen og ammunisjon, og varekategori B gjelder annet militært materiell og som ikke er våpen. Landgruppe 1 består av allierte, nordiske og særlig nærstående land, landgruppe 2 er land som er godkjent som mottakere av A-materiell etter forutgående Regjeringsbehandling, landgruppe 3 er land som bare kan få motta B-materiell og landgruppe 4 retter seg mot land som Norge ikke selger verken A eller B-materiell til. I retningslinjene gis det også klare bestemmelser om krav til sluttbrukerdoku-

mentasjon. Det kreves alltid dokumentasjon om sluttbruker før lisens for våpen kan innvilges.

Det er redegjort grundig i tidligere meldinger om de norske bestrebelsene gjennom flere år for å oppnå en felles NATO-norm om sluttbrukererklæring, dvs. med reeksportklausul. Til tross for et aktivt arbeid, har det ikke vært mulig å få oppslutning om Norges initiativ. Denne regjeringen er opptatt av å hindre at norske våpen kommer på avveie. Det har så langt vi kjenner til heller ikke skjedd. Leveranser av våpen mellom NATO-land baserer seg på en grunnleggende tillit som innebærer at våpen som er anskaffet ikke blir reeksportert uten at det opprinnelige eksportlandet blir konsultert. I praksis har ikke reeksport fra allierte eller nærstående land vært problematisk. Regjeringen vil fortsatt arbeide på de aktuelle internasjonale arenaer for å fremme enighet om felles format og norm når det gjelder sluttbrukerdokumentasjon og reeksportforsikringer.

EUs åtte atferdskriterier har siden 2010 utgjort et eget vedlegg til retningslinjene (vedlegg A-kriteriene). Kriteriene utdyper de vurderinger Utenriksdepartementet foretar når det gjelder en rekke politiske spørsmål jfr. 1959-vedtaket og 1997-presiseringen. Det ble redegjort grundig for kriteriene i Meld. St. 21 (2009–2010).

28. november 2014 offentliggjorde utenriksdepartementet oppdaterte retningslinjer, hvor de åtte Vedlegg A-kriteriene og de kriterier som følger av ATTs artikler 6 og 7 er innarbeidet direkte i retningslinjene. Resultatet er en konsolidert liste hvor de aktuelle hensyn og forbud fremgår på en tydelig og helhetlig måte. Den konsoliderte kriterielisten kommer i tillegg til og utdyper Stortingets vedtak av 11. mars 1959 og presiseringen om menneskerettighetene i 1997. ATT omtales nærmere i meldingens kapittel 4.

De hensyn som var omfattet av en sjekkliste som departementet utarbeidet i samarbeid med SIPRI, og som ble oppsummert i syv konkrete hensyn er nå ivaretatt av den konsoliderte kriterieliste i retningslinjene av 28. november 2014. Sjekklisten støtter opp under EU-kriteriene 2 og 3 (K2 og K3 i den konsoliderte listen) når det gjelder forholdene knyttet til respekten for menneskerettighetene og internasjonal humanitærrett i den endelige bestemmelsesstaten, samt når det gjelder den innenrikspolitiske situasjonen som følge av eksisterende motsetninger eller væpnede konflikter.

Anvendelsen av den konsoliderte listen har ført til mer systematiske vurderinger av forhold som anses å falle inn under 1959-vedtakets understreking av at «eksport av våpen og ammunisjon

fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område...». Den konsoliderte listen har således konkretisert og synliggjort vurderingene som gjøres i departementet.

I Meld. St. 8 (2011–2012), Meld. St. 49 (2012–2013), Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2014–2015) ble det redegjort grundig for departementets arbeid med å styrke retningslinjene.

Den konsoliderte listen ble særlig omtalt i Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016).

Regjeringen er opptatt av at norsk næringsliv så langt som mulig skal ha de samme rammebetingelser som utenlandske konkurrenter, og har derfor valgt å gjennomføre EUs standarder i norsk praksis. Regjeringen vil videreføre praksisen med å følge EUs utvikling når det gjelder fremtidig styrking av kriteriene og brukerveiledningen til kodeksen.

Selv om de viktigste eksportlandene har sluttet seg til samme kriterier og standarder, foretas vurderinger og endelige beslutninger på nasjonalt plan. Beslutninger om å tillate en leveranse eller ikke, kan derfor være ulik mellom landene. For å fremme mest mulig lik forståelse og hindre at land undergraver hverandres beslutninger, utveksles det informasjon om avslag innenfor rammen av EUs adferdskodeks. Norge deltar i denne informasjonsutvekslingen.

Som andre land har Norge egne nasjonale prinsipper og sikkerhetspolitiske interesser som spiller inn i tillegg til de internasjonale kriteriene.

Retningslinjene utgjør vedlegg 4 til denne meldingen.

Stortingets 1959-vedtak og intervenserende stater

Den pågående konflikten i Jemen har aktualisert vurderingen av forståelsen av «land hvor det er borgerkrig» jf. 1959-vedtaket. Norges selvpålagte restriksjoner gjennom 1959-vedtaket innebærer at vi ikke tillater eksport av våpen og ammunisjon til partene i en borgerkrig. Praksis har vært at stater som intervenserer etter samtykke fra et lands lovlige myndigheter, ikke anses omfattet av 1959-vedtaket.

Stortingets vedtak fra 1959 og presisering i 1997 forutsetter en sammensatt og bred vurdering av om eksport av A-materiell overhodet skal tillates til et land, særlig grunnet formuleringen «de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område». Selv om kun demokratiske rettigheter og grunnleggende menneskerettigheter nevnes konkret i 1997-vurderingen, har man i

praksis også vektlagt humanitærrettslige forhold. Dersom det fastslås at et lands styrker ikke opptrer i tråd med krigens folkerett, for eksempel gjennom systematiske brudd på humanitærretten, vil salg av våpen og ammunisjon til landet være utelukket.

Anvendelse av den konsoliderte listen i forbindelse med eksport til land i Midt-Østen

Det er åpnet for eksport av A-materiell til Kuwait, De Forente Arabiske Emirater (FAE), Qatar og Oman. Videre er det åpnet for B-materiell, som er annet militært materiell og som ikke er våpen, til Saudi-Arabia. Eksporten av forsvarsmateriell fra Norge i 2016 til disse landene fremgår i meldingens kapittel 9.

Disse landene utgjør fremvoksende og potensielle markeder for norsk forsvarsindustri. Samtidig deltar landene i ulik grad i den saudisk-ledede koalisjonen som intervensjoner i den væpnede konflikten i Jemen på oppfordring fra jemenittiske myndigheter. Høsten 2015 la Human Rights Watch og Amnesty International frem rapporter hvor det hevdes at det har foregått brudd på humanitærretten, bl.a. fra Saudi-Arabias side, i Jemen.

Et ekspertpanel opprettet i henhold til FNs sikkerhetsråds resolusjon 2140 (2014) fremla i januar 2016, og igjen i februar 2017, rapporter der det fremkommer sterk bekymring for de humanitære konsekvensene av konflikten og for brudd på humanitærretten. Det har ikke fremkommet påstander om koblinger til norsk utstyr eller ammunisjon, og Utenriksdepartementet har heller ingen annen informasjon om at materiell fra Norge er brukt i Jemen.

Et kjernesporsmål i denne forbindelse er om en eksport av en konkret leveranse til et land som deltar i koalisjonen kan innebære risiko som gjør at eksporten vil være i strid med våre internasjonale forpliktelser, herunder FNs våpenhandelsavtale (ATT), jf. kriterium 2 i Utenriksdepartementets retningslinjer, og at lisens således må nektes. Her følger Utenriksdepartementet vurderinger fra autoritativt hold (FN, Den internasjonale domstolen i Haag, Den internasjonale straffedomstolen o.l.). Utenriksdepartementet viderefører således en streng praktisering av eksportkontrollen overfor de nevnte landene, og med særlig årvåkenhet mot risiko for bruk i Jemen og brudd på humanitærretten.

Selv om materiell levert fra Norge ikke omfattes av FN-rapportene, ser vi alvorlig på påstander om brudd på humanitærretten. Departementet

utviser betydelig årvåkenhet og gjør individuelle vurderinger av eksport til landene som deltar i intervensjonen i Jemen. Dette ga seg primo 2016 utslag i at Regjeringen midlertidig holdt tilbake utførsler av ammunisjon til De forente arabiske emirater. Tilbakeholdelsen var et uttrykk for en streng «føre var»-linje fra norsk side i lys av situasjonen i Jemen. Denne linjen ligger fast. Det har ikke vært grunnlag for å formelt trekke tilbake noen lisenser. En ny vurdering i den konkrete saken, førte i 2017 til at utførlene av ammunisjon til De forente arabiske emirater ble tillatt videreført.

3.4 Sanksjonsregimer og restriktive tiltak

FNs sikkerhetsråd kan med folkerettslig bindende virkning vedta sanksjoner mot stater, personer eller enheter. I tillegg vedtar også EUs råd restriktive tiltak overfor ulike stater, personer eller enheter. Norge er folkerettslig forpliktet til å gjennomføre Sikkerhetsrådets bindende vedtak, og etter en konkret vurdering kan Norge slutte opp om EU-tiltakene. Flere av sanksjons- og tiltaksregimene inneholder bestemmelser om våpenembargo.

For at FN-sanksjoner eller EU-tiltak skal være bindende for private rettssubjekter i Norge må de gjennomføres i norsk rett. Sanksjoner som er vedtatt av FNs sikkerhetsråd, gjennomføres i norsk rett som hovedregel ved forskrifter vedtatt med hjemmel i lov 7. juni 1968 nr. 4 til gjennomføring av bindende vedtak av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråd. EUs tiltaksregimer eller andre internasjonale ikke-militære tiltak som Norge har sluttet opp om gjennomføres ved forskrift gitt med hjemmel i lov 27. april 2001 nr. 14 om iverksetjing av internasjonale, ikke-militære tiltak i form av avbrot eller avgrensning av økonomiske eller annen samkvem med tredjestatar eller rørsler.

Visse typer tiltak som er omfattet av FN-sanksjoner og/eller EU-tiltak gjennomføres med hjemmel i annen norsk lovgivning. Dette gjelder blant annet reiserestriksjoner, som er gjennomført i utlendingsregelverket og våpenembargoer, som dels er gjennomført med hjemmel i den alminnelige eksportkontrolllovgivningen. Det er derfor bare i noen av sanksjons- og tiltaksforskriftene at våpenembargo uttrykkelig er nevnt.

I Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016) ble det gitt grundig informasjon om de enkelte sanksjonsregimer.

Oversikt over de til enhver tid gjeldende sanksjons- og tiltaksregimer er tilgjengelig på www.lovdatabasen.no.

Særlig om Russland

Forskrift om restriktive tiltak vedrørende handlinger som undergraver eller truer Ukrainas territoriale integritet, suverenitet, uavhengighet og stabilitet ble iverksatt 15. august 2014. Forskriften innebærer bl.a. forbud mot import og eksport av våpen og forsvarsmateriell fra og til Russland, forbud mot eksport av flerbruksvarer og -teknologi som kan være beregnet for militær bruk eller til militær mottaker, forbud mot handel mv. med russiske verdipapirer og pengemarkedsinstrumenter, samt begrensninger i eksporten av visse varer og tjenester til russisk oljeindustri. Ved slik eksport kreves forhåndstillatelse fra Utenriksdepartementet. Forskriften ble sist endret 25. mai 2016, og er på linje med EUs restriktive tiltak mot Russland.

Særlig om sanksjoner og tiltak mot Iran

I forbindelse med implementeringen av avtalen om Irans atomprogram opphevet Norge en rekke sanksjoner og tiltak mot landet i januar 2016, i tråd med vedtak fattet av FNs sikkerhetsråd og EU. Enkelte sanksjoner og tiltak mot Iran består fortsatt og gjennomføres i forskrift 9. februar 2007 nr

149 (sist endret 11.10.16). Dette gjelder bl.a. tiltak grunnet menneskerettighetssituasjonen i Iran, eksport av varer og teknologi til atomindustrien og missilindustrien, våpenembargo, samt tilknyttede listeføringer av personer og selskaper. For eksport av nukleære varer og teknologi til Iran skal det heretter søkes om forhåndstillatelse til eksport. Enkelte av disse søknadene må også godkjennes av FN før tillatelse kan gis.

I atomavtalen er det lagt inn en mekanisme som kan medføre at FN-sanksjonene gjeninnføres dersom Iran vesentlig misligholder sine forpliktelser.

Sanksjoner mot Nord-Korea

Forskriften vedrørende Nord-Korea er oppdatert flere ganger i 2016 og 2017 i lys av ytterligere innstramminger fra FNs sikkerhetsråd og EU. FN-sanksjonene forbyr bl.a. eksport til Nord-Korea av en rekke varer. Likeledes er det forbudt å kjøpe en rekke varer *fra* Nord-Korea, bl.a. gull og titanmalm. Sanksjonene rammer nord-koreanske skip og fly, og det er bl.a. forbudt for finansinstitusjoner å etablere nye joint ventures eller å opprettholde eller etablere nye forbindelser med nord-koreanske banker. Det er innført frystiltak og reiserestriksjoner mot en rekke personer og enheter som er forbundet med Nord-Koreas nukleære og ballistiske missilprogram.

4 FNs avtale om handel med konvensjonelle våpen (ATT)

Avtalen om våpenhandel ble vedtatt av FNs generalforsamling 2. april 2013. Avtalen er den første juridisk bindende avtalen som regulerer internasjonal våpenhandel. Målsettingen med avtalen er å etablere internasjonale standarder for internasjonal handel med konvensjonelle våpen og å forhindre ulovlig handel med slike våpen, bl.a. med sikte på å bidra til fred, sikkerhet og stabilitet og å redusere menneskelige lidelser. Norge anser derfor at ATT har et bredere fokus enn ren handelsregulering. Avtalen forhindrer ikke statsparter fra å beholde strengere nasjonale eksportkontrollregimer og styrke disse utover avtalens krav. Den legger heller ikke ensidige begrensninger på norsk industri, og er ikke i norsk industris konkurransemessige disfavør.

Norge ratifiserte ATT 12. februar 2014. Avtalen trådte i kraft 24. desember 2014 etter at 50 stater hadde deponert sine ratifikasjonsdokumenter. 130 stater har hittil undertegnet avtalen, mens 92 har ratifisert eller sluttet seg til den og er statsparter til ATT.

Det første statspartsmøtet fant sted i Mexico 24.–28. august 2015. Statspartsmøtet lyktes i å vedta nødvendige forutsetninger for våpenhandelsavtalens iverksetting og videre gjennomføring. Det ble vedtatt prosedyreregler som gjør det mulig å fatte beslutninger ved votering (2/3 flertall i substansspørsmål og simpelt flertall for prosessuelle spørsmål). Prosedyrereglene inneholder også bestemmelser som sikrer at sivilsamfunnet etter anmodning kan delta i møter. Videre ble det vedtatt at ATTs sekretariat med tre personer vil bli lokalisert i Genève.

Det andre statspartsmøtet i Genève 22.–26. august 2016 bidro til avklaring av vedtekter for et fond til frivillig støtte for implementering av ATTs bestemmelser i enkeltland, og for nye arbeidsgrupper som ble vedtatt opprettet. Format for rapportering fra ATTs medlemsland stod også høyt på agendaen. Utnevning av fungerende sekretariatsleder Dumisani Dladla (Sør Afrika) som permanent sjef for ATT-sekretariatet i Genève ble godkjent, og nytt presidentskap (Finland) ble valgt.

Det tredje statspartsmøtet fant sted i Genève 11.–15. september 2017. Møtet besluttet å videre-

føre arbeidsgruppene under vedtatte mandater. Japan ble enstemmig valgt som nytt presidentskap.

Det er lavere oppslutning om avtalen i Afrika og Asia enn i øvrige verdensdeler. Fra norsk side vil man fortsette å arbeide for størst mulig tilslutning blant alle stater, og oppfordre stater som har undertegnet om å ratifisere så snart som mulig. Videre vil det være viktig å bidra til at flest mulig av statspartene oppfyller sine rapporteringsforpliktelser iht. avtalen.

For statspartene innebærer FNs våpenhandelsavtale at de skal rapportere om hvordan man har iverksatt avtalens bestemmelser. Statspartene skal legge frem en årlig rapport om faktisk eksport og import av konvensjonelle våpen. Det er ingen forpliktelse i avtalen om at årlige rapporter skal være offentlig tilgjengelige, men fra norsk side tilstrebes størst mulig grad av transparens omkring våpentransaksjoner.

4.1 Gjennomføring av ATT i norsk eksportkontroll

Utenriksdepartementet har inkludert de forbud og prinsipper som følger av avtalens artikkel 6 og 7 som del av de konsoliderte vurderingskriteriene i Utenriksdepartementets retningslinjer for behandlingen av søknader om eksport av forsvarsmateriell. På denne måten er norsk etterlevelse av avtalen når det gjelder eksportkontroll forankret i regelverket. Det ble redegjort grundig om dette arbeidet i Meld. St. 8 (2014–2015). Norge samarbeider med EU for å understøtte implementeringen av avtalen ved å gi assistanse til ATT-land som ønsker det. Norge støtter også sikring og destruksjon av våpenlagre og ammunisjon gjennom Norsk Folkehjelp i flere land.

Ved Stortingets behandling av Meld. St. 36 (2015–2016), jf Innst. 54 S (2016–2017), ba Stortinget (vedtak nr. 59) «Regjeringen utrede hvorvidt innholdet i ATT-avtalens artikler 6 og 7 kan innpasses i norsk lov eller forskrift, slik at det får en sterkere juridisk forankring og ikke bare gjenspeiles i departementets egne retningslinjer».

Artikkel 6 omfatter overførsler som er forbudt etter avtalen, herunder overførsler som vil medføre brudd på sanksjoner og våpenembargo vedtatt av FNs sikkerhetsråd. Videre retter forbudet seg mot overførsler som eksportørstaten har kunnskap om at vil kunne bli brukt til å begå folke mord, forbrytelser mot menneskeheten eller krigsforbrytelser. Eksport skal også tilfredsstille kravene som stilles til krigføringsmidler i den humanitære folkeretten.

Artikkel 7 omhandler betingelser og kriterier. Det forutsettes at eksportørstaten gjør en forhånds vurdering av mulige konsekvenser for fred og sikkerhet og mulige brudd på internasjonale menneskerettigheter, internasjonal humanitærrett, internasjonale regler om terrorisme og om transnasjonal organisert kriminalitet. Hvis det er overveiende sannsynlig at slike negative konsekvenser kan inntruffe, skal eksporttillatelse ikke gis. Eksportørstaten skal også ta hensyn til risikoen for at våpeneksporten kan bli brukt til å gjennomføre alvorlig kjønnsbasert vold eller vold mot kvinner og barn.

Artiklene er vedlagt retningslinjene (meldingens vedlegg 4).

Spørsmålet om norsk gjennomføring ble vurdert før norsk tilslutning til ATT, og inngikk i Prop. 186 S (2012–2013) til Stortinget om samtykke til ratifikasjon. Her heter det at gjennomføring av avtalen ikke krever lov- eller forskrifts endringer. Den sentrale forpliktelsen for Norge er at bestemmelsene i ATT, ikke minst artiklene 6 og 7, faktisk overholdes. Dette er reflektert i traktatens ordlyd, eksempelvis artikkel 6 nr. 1: «En statspart skal ikke tillate overføring av konvensjonelle våpen omfattet av artikkel 2 nr. 1 eller av varer omfattet av artikkel 3 eller 4 dersom overføringen vil innebære at partene bryter sine forpliktelser i henhold til vedtak gjort av FNs sikkerhetsråd etter kapittel VII i FN-pakten, særlig om våpenembargoer».

I Innst. 200 S (2015–2016) vedrørende Meld. St. 8 (2015–2016) om eksporten av forsvarsmateriell i 2014, ble Prop. 186 S omtalt. ATT inneholder mange elementer og bestemmelser som allerede er omfattet av den norske eksportkontrollen. Det er blant annet en betydelig overlapp mellom EUs adferdskriterier og ATTs eksportkontrollrelevante artikler 6 og 7.

Etter at traktaten var ratifisert, foretok Utenriksdepartementet i tråd med Prop. 186 S, punkt 4 en nøye gjennomgang av det samlede regelverk på området og vurderte mulig harmonisering mellom ulike deler av regelverket og avtalen. Resultatet av denne gjennomgangen var at artiklene 6 og 7 og de åtte kriteriene som følger av EUs

adferdskodeks for våpeneksport ble innarbeidet i en konsolidert kriterieliste i retningslinjene. De reviderte retningslinjene ble publisert 28. november 2014, som nærmere beskrevet i kapittel 3.3.

ATT er en bindende traktat som Norge har forpliktet seg til. Norsk juridisk teori og rettspraksis tilsier at det ikke er av rettslig betydning for forvaltningens kompetanse at ATT-artiklene inngår i Utenriksdepartementets retningslinjer fremfor i lov eller forskrift. Med mindre noe annet er ettertrykkelig vedtatt i lov eller forskrift, er forvaltningen forpliktet til å følge de folkerettslige forpliktelsene som Norge har inngått og således er bundet av. Av særlig betydning er at «regler som setter krav til eller begrenser vedtakets innhold, kan finnes både i den aktuelle kompetanseregelen, i andre skrevne bestemmelser av høyere rang i folkerettslige regler Norge er bundet av og i ulovfestede krav til innholdet i forvaltningsvedtaket»¹. Videre følger av rettspraksis at «forvaltningen må generelt utøve sin kompetanse innenfor rammene av de begrensninger som følger av annen lovgivning».

For forvaltningens kompetanse vil det ikke utgjøre noen juridisk forskjell å innlemme ATT artikkel 6 og 7 i lov eller forskrift, fremfor å forankre disse i retningslinjene. En utenforstående tredjepart vil heller ikke få noen sterkere rett til å påklage et vedtak. Det er således ikke nødvendig, hverken fra et nasjonalt eller folkerettslig ståsted, å foreta endringer i et veletablert og innarbeidet regelverk.

Regjeringen legger stor vekt på at industrien har et mest mulig tydelig, gjenkjennbart og forutsigbart regelverk når det gjelder rammebetingelsene den må innrette seg under. Retningslinjene medfører økt forutsigbarhet, hvilket er av stor betydning ettersom utvikling, produksjon og markedsføring av militært materiell forutsetter langsiktig planlegging. Dersom man skulle flytte ATT artiklene 6 og 7 til lov eller forskrift, vil dette medføre et mer fragmentert og uoversiktlig regelverk. En slik oppsplitting av retningslinjenes konsoliderte kriterieliste vil fremstå som en svakere lovteknisk løsning.

Den konsoliderte kriterielisten ble tatt godt imot både fra politisk hold og fra sivile organisasjoner da den ble innarbeidet i retningslinjene i november 2014. Ved å ha *alle* vedtak, prinsipper og kriterier samlet i retningslinjene, sikrer man at lisenssøknader blir underlagt en streng, helhetlig og forutsigbar behandling. Alle kriterier blir vurdert på en likeverdig måte. Dette er en linje som Regjeringen ønsker å videreføre.

¹ H.P. Graver, Alminnelig forvaltningsrett, 4. utgave, 2015, side 529–530.

5 Samarbeidet med EU om eksportkontroll

Norge har siden 2003 samarbeidet med EUs utenrikstjeneste om eksportkontroll for forsvarsmateriell. Det holdes regelmessige bilaterale konsultasjoner rettet mot politikk, regelverk, problematiske destinasjoner og konkrete forhold. Norge deltar i EUs utveksling av avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell og er forpliktet til å konsultere det aktuelle EU-medlemsland dersom man har til behandling en søknad som det tidligere er gitt avslag på. Videre åpner samarbeidet for deltagelse for norske eksperter i de informasjons- og kontaktaktiviteter som EU gjennomfører overfor tredjeland.

Siden 2013 har Norge også hatt et uformelt samarbeid med EU-kommisjonen om eksport av flerbruksvarer. Man har kommet i gang med konsultasjoner som dekker politikk og regelverk. Dette samarbeidet ble i september 2015 formali-

sert ved utveksling av brev mellom Norge og EU-kommisjonen. Samarbeidet åpner for utveksling av avslag på søknader om eksport av flerbruksvarer mot utvalgte destinasjoner. Samarbeidet åpner også for norsk deltagelse i seminarer og informasjonsaktiviteter i regi av EU-kommisjonen, herunder norske bidrag i EUs utadrettede seminarvirksomhet om eksportkontroll.

Som en følge av EØS-medlemskapet iverksatte Norge i 2013 direktiv 2009/43 EF. Dette direktivet har vært gjenstand for evaluering slik det er fastsatt i selve direktivteksten. Norge har hele tiden deltatt i dette arbeidet. Innretting og videre behandling er nå godkjent av EUs råd og parlament, og Norge deltar i en arbeidsgruppe som utformer detaljene med sikte på å legge til rette for en mest mulig lik forståelse når det gjelder nasjonal gjennomføring av direktivet.

6 Utenriksdepartementets oppgaver og samarbeidet med andre etater

Utenriksdepartementet er ansvarlig myndighet for eksportkontrollen med strategiske varer, som er forsvarsmateriell og flerbruksvarer. Departementet er gitt myndighet til å administrere loven, og utarbeide forskrifter og retningslinjer for gjennomføringen av kontrollen. Departementets oppgaver retter seg mot norsk politikkutvikling, regelverk, et omfattende internasjonalt samarbeid og lisensiering. I tillegg er departementet ansvarlig for gjennomføring av sanksjonsregimer som er vedtatt i FNs sikkerhetsråd og for restriktive tiltak vedtatt av EU, som Norge har sluttet opp om. Disse oppgavene krever juridisk, teknisk og sikkerhetspolitisk kompetanse.

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Tollvesenet har også lovpålagte oppgaver innenfor eksportkontroll. PST er ansvarlig for å forebygge og etterforske brudd på regelverket. Tollvesenet er ansvarlig for vare- og dokumentkontroll ved eksport.

Utenriksdepartementet legger stor vekt på et nært samarbeid med PST og Tollvesenet om kontrolloppgavene. I tillegg kan departementet ved behov trekke på teknisk og faglig ekspertise fra Forsvaret og Statens strålevern. Sammen med representanter fra Utenriksdepartementet, deltar eksperter fra disse etatene i relevante ekspertgrupper innenfor det multilaterale eksportkontroll-samarbeidet. På denne måten bygges det opp solid kompetanse om tekniske og spredningsrelaterte spørsmål, som igjen er viktig for gjennomføringen av kontrollen på nasjonalt plan.

Departementet legger vekt på en nær kontakt og dialog med eksportbedriftene, bl.a. for å ha god oversikt over det norske teknologimiljøet. Særlig viktig er kunnskap om ny teknologiutvikling og viktige næringsinteresser knyttet til strategiske varer og teknologi. I de løpende internasjonale forhandlingene om utforming av kontrollparametre og spørsmål om å legge nye, fremvoksende teknologier under kontroll, er slik innsikt av særskilt betydning. Det er viktig at kontrollen rettes inn mot varer og teknologi som utgjør en reell spredningsfare, noe som betinger innsikt i

selve teknologien og varen samt om den tiltenkte sluttbruker.

Informasjonsarbeidet overfor næringslivet er en viktig og prioritert oppgave. Departementet legger stor vekt på en forebyggende dialog både gjennom større møter og dialog med de enkelte bedrifter ved behov. I tillegg er det lagt vekt på å gi god informasjon om regelverk, lisensprosedyrer osv. på eksportkontrollens hjemmeside (www.regjeringen.no). Det avholdes også et årlig industriseminar om eksportkontroll.

Regjeringen vil fortsatt sikre tilstrekkelige ressurser og rammebetingelser for å kunne ivareta de omfattende oppgavene på eksportkontrollområdet.

Det ble redegjort grundig om Utenriksdepartementets oppgaver i Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2015–2016).

Bruk av elektronisk saksbehandlingssystem

Utenriksdepartementet bruker portalen E-lisens for elektronisk saksbehandling av alle henvendelser og søknader om lisens. Portalen benyttes også av industrien til rapportering. E-lisens gir både departementet og bedriftene økt sporbarhet og en effektiv saksgang, samt bidrar til nødvendig sikkerhet og kvalitetssikring når det gjelder ivaretagelse av bedriftssensitive opplysninger, herunder det underliggende tallmaterialet til den årlige meldingen til Stortinget.

E-lisens vil utvikles videre, basert på erfaringer fra både bedriftene og saksbehandlerne i departementet, med sikte på best mulig brukervennlighet, sikkerhet og effektivitet i saksbehandlingen.

6.1 Eksportkontroll og flerbruksvarer

Kontrollen med forsvarsmateriell og flerbruksvarer bygger på forskjellige målsetninger. Når det gjelder forsvarsmateriell, er nasjonale forsvars- og sikkerhetsinteresser avgjørende for om eksport

kan tillates. Flerbruksvarer derimot, er sivile varer som i hovedsak brukes til sivile formål, men som er identifisert innenfor de multilaterale regimene til også å kunne ha viktige militære anvendelser – først og fremst knyttet til masseødelegelsesvåpen (heretter «MØV») eller leveringsmidler for slike våpen. Kontrollen med flerbruksvarer er et tiltak for å kunne hindre eksport dersom det er en uakseptabel risiko for bruk i militære programmer i strid med internasjonale ikke-spredningsforpliktelser. Dersom det dreier seg om eksport for godtgjort sivil bruk, forutsettes det at lisens innvilges innen rimelig tid og at legitim handel ikke forhindres unødig.

Arbeidet for å hindre spredning av MØV og leveringsmidler for slike våpen, har lenge stått høyt på den internasjonale dagsorden. Ikke-spredningsarbeidet har i hovedsak vært rettet mot å hindre at ytterligere land anskaffer MØV, men i etterkant av terrorhandlingene 11. september 2001 har fokus i økende grad vært rettet mot ikke-statlige aktører. Det finnes ingen internasjonal omforent juridisk definisjon av MØV, men slike våpen anses å omfatte kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen. I tillegg omfattes også visse bæremidler, som ballistiske missiler med en viss bæreevne og rekkevidde, samt kryssermissiler.

Innføring av flerbruksvarer på de internasjonale kontrollistene krever konsensus i det aktuelle eksportkontrollregimet. Selve gjennomførin-

gen av eksportkontrollen skjer på grunnlag av nasjonale regelverk og praksis, som forutsetter at forpliktelser inngått innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene ivaretas.

Innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene utveksles det omfattende informasjon om spredningstrender, nettverk og anskaffelsesforsøk, samt om regimelandenes avslag på lisenssøknader innenfor rammen av de enkelte regimene. Dette er informasjon som skal tas hensyn til i de enkelte regimelandenes lisensvurderinger. Dersom et land har notifisert lisensavslag, forutsettes det at øvrige regimeland avslår mottatte lisenssøknader for det samme utstyret til den samme mottaker. Denne «no undercut»-prosedyren skal hindre kommersiell undergraving mellom bedrifter i regimelandene, samt over tid virke til en mest mulig enhetlig nasjonal forståelse av regimenes retningslinjer og formål.

Norge anvender av praktiske hensyn EUs flerbruksvareliste, som er en sammenstilling av listene som er forhandlet i de multilaterale regimene. I den norske forskriften er dette Liste II.

Departementet kan anvende retningslinjenes konsoliderte kriterier også i behandlingen av søknader om eksport av flerbruksvarer til militær bruk, dersom det vurderes at den aktuelle varen, sluttbruk eller sluttbruker tilsier en mer omfattende og målrettet vurdering.

7 Kontroll med kunnskapsoverføring

Spredningsfaren forbundet med immateriell teknologi- og kunnskapsoverføring står høyt på dagsordenen innenfor det multilaterale eksportkontroll-samarbeidet. Myndighetenes muligheter til å kontrollere slike aktiviteter møter på nye og andre utfordringer enn ved kontrollen med eksport av fysiske varer.

Det norske eksportkontrollregelverket gir bl.a. hjemmel til å kontrollere overføring av kunnskap tilknyttet varer og teknologi som kan benyttes i alle typer MØV, leveringsmidler for MØV og konvensjonelle våpen. Når det gjelder personer som kommer til Norge for å studere, delta på konferanser eller arbeide som stipendiat innenfor teknologiområder som er relevante for den strategiske eksportkontrollen, vil det ikke være praktisk med et lisensregime. Kontrollen på dette området må først og fremst basere seg på forebyggende tiltak og risikohåndtering rettet mot å hindre spredning av MØV.

For å bidra til en mest mulig målrettet kontroll med overføring av kunnskap, har Utenriksdepartementet i samarbeid med andre relevante etater, utarbeidet retningslinjer som er ment å være et hjelpemiddel ved utdanningsinstitusjonenes opptak og ansettelse av utenlandske personer. For Nord-Korea gir en egen sanksjonsforskrift utdanningsinstitusjonene en rett og plikt til å nekte opptak av nord-koreanske studenter til fagområder

som er særlig relevante for atomvåpen og leveringsmidler for slike våpen.

Utdanningsinstitusjonenes opptak av utenlandske studenter og ansettelse av utenlandske personer til sensitive fagområder krever særlig årvåkenhet og aktsomhet. Med «sensitive» i denne sammenheng, menes studier, forskning og arbeid på høyere grads nivå, som gir utenlandske studenter, stipendiater og andre akademisk ansatte kunnskap om teknologiområder som anses å medføre en risiko for senere bruk i utvikling, fremstilling eller bruk av MØV eller deres leveringsmidler. Kontrollen gjelder ikke for kunnskap som allerede er åpent tilgjengelig «i det offentlige rom» i henhold til General Technology Note om overføring av teknologi for varer på liste II. Dette innebærer at det er utdanning i hovedsak på doktorgradsnivå, og på enkelte fagområder på mastergradsnivå som er omfattet av eksportkontroll og sanksjoner.

Utenriksdepartementet og Politiets sikkerhetstjeneste bidrar med ytterligere veiledning overfor utdanningsinstitusjoner og andre berørte virksomheter ved behov.

I Meld. St. 25 (2010–2011), Meld. St. 8 (2012–2013), Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2015–2016) ble det redegjort grundig for kontroll med kunnskapsoverføring til utenlandske studenter.

8 Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning

Gjennom nasjonal eksportkontroll tar leverandørland et særlig ansvar for å sikre etterlevelse av folkerettslige avtaler på ikke-spredningsområdet, særlig avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), kjemivåpenkonvensjonen (CWC) og konvensjonen om forbud mot biologiske våpen (BWC). Konvensjonene gjennomføres i norsk rett. De multilaterale eksportkontrollregimene vokste i hovedsak frem på 1980-tallet for å støtte opp under de multilaterale ikke-spredningsavtalene, samt for å komplementere svakheter i disse avtalene når det gjelder kontroll med varer og teknologi som kan anvendes i utvikling, produksjon og bruk av masseødeleggelsesvåpen og leveringsmidler til slike våpen.

Teknologisk utvikling og fremvoksende spredningstrusler har ført til at eksportkontroll har fått en økende betydning. FNs sikkerhetsråd bruker regimenes retningslinjer og varelister i sine sanksjonsregimer mot bl.a. Iran og Nord-Korea, samt i resolusjon 1540. Også EU baserer seg på regimenes kontrollister i enkelte forordninger om restriktive tiltak.

I Meld. St. 49 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016) ble det redegjort for avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), kjemivåpenkonvensjonen (CWC) og konvensjonen om forbud mot biologiske våpen (BWC).

Håndvåpen og merking og sporing

I Meld. St. 49 (2012–2013), Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016) ble det redegjort grundig for det internasjonale arbeidet med kontroll med håndvåpen og lette våpen, samt om arbeidet for en internasjonalt bindende avtale om merking og sporing.

I Meld. St. 25 (2010–2011) og Meld. St. 8 (2012–2013) ble det gjort nøye rede for merkings- og sporingssystemene som gjennomføres av hhv. Nammo-konsernet og Kongsberg-gruppen.

Initiativet for spredningssikkerhet – Proliferation Security Initiative (PSI)

Proliferation Security Initiative (PSI) ble etablert 2003 som en respons på faren for at visse stater og ikke-statlige aktører skal kunne tilegne seg og bruke MØV. PSI er et internasjonalt samarbeid for å forberede og i praksis kunne avskjære handel med og transport av MØV, relatert teknologi og kunnskap, og kan ses på som et supplement til deltagerlandenes arbeid med eksportkontroll nasjonalt og internasjonalt.

PSI støtter opp om arbeidet med ikke-spredningsavtalen (NPT), Biologivåpenkonvensjonen (BTWC) og Kjemivåpenkonvensjonen (CWC). PSI har per i dag 105 deltakerland som har sluttet seg til samarbeidet ved å godta prinsippene som ligger til grunn. Norge er med i kjernegruppen for operative eksperter som består av 21 land. Politikk og operative tiltak utvikles av denne gruppen, det samme gjelder analyser, prosedyrer, øvelser og planer for involvering av de øvrige deltakerlandene. Møtene går på rotasjonsbasis, og Norge var sist vertskap for et internasjonalt arrangement i 2006.

På norsk side ledes arbeidet av Utenriksdepartementet, men engasjementet har et bredt nedslagsfelt og krever deltakelse fra en rekke departement og underliggende etater. De mest sentrale deltakerne er Justis- og beredskapsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, PST, E-tjenesten og Tolldirektoratet.

Norge ledet i 2015 det innledende arbeidet med å gjennomgå grunnlagsdokumenter og forslag som alle PSI-deltakerland kan benytte seg av. Arbeidet fortsetter i 2017–18 med å identifisere nye områder der det trengs grunnlagsdokumenter og å finne måter for effektivt å kommunisere dokumentene til alle deltagerland.

USA har en sentral rolle i PSI-samarbeidet ved å ivareta sekretariatsfunksjonen, og å planlegge møter, øvelser o.l.

Haag-kodeksen mot spredning av ballistiske missiler (HCOC)

Haag-kodeksen (HCOC) er politisk bindende, og et resultat av det internasjonale samfunnets arbeid for å regulere spredning av ballistiske missiler gjennom åpenhet og tillitsskapende tiltak. Kodeksen ble iverksatt i november 2002 etter at 96 stater signerte kodeksen, herunder Norge. Med den hittil siste tilslutningen fra India i juni 2016 har nå 138 stater sluttet seg til kodeksen. Ved å tilslutte seg HCOC, påtar statene seg på frivillig grunnlag til å følge kodeksen og utstede forhåndsnotifikasjoner om relevante utskytninger og testflyvninger av ballistiske missiler og bæreraketter. Videre forutsettes det at statene årlig legger frem en deklarasjon om sin praksis innenfor kodeksens virkeområde.

Aktivitetene på Andøya rakettskytefelt innebærer at Norge rutinemessig notifiserer utskytninger som et tillitsskapende tiltak.

Østerrike virker som eksekutivsekretariat og koordinerer informasjonsutvekslingen innenfor HCOC. De årlige møtene finner sted i Wien under roterende formannskap. Polen overtok formannskapet i HCOC etter Khazakstan for perioden 2017–2018. EU har finansiert en egen hjemmeside for sekretariatet (www.hcoc.at).

HCOC ble i sin tid forhandlet utenfor FN, men kodeksen er knyttet til FN gjennom flere resolusjoner vedtatt av FNs generalforsamlinger siden 2002.

St.meld. nr. 29 (2007–2008), St.meld. nr. 42 (2008–2009), Meld. St. 21 (2009–2010) og Meld. St. 8 (2012–2013) redegjorde for andre ikke-spredningstiltak.

8.1 Det multilaterale samarbeidet om eksportkontroll

Som et bidrag til gjennomføringen av de internasjonale avtalene om ikke-spredning av MØV, samarbeider en rekke leverandørland innenfor fem eksportkontrollregimer om felles varelistor og retningslinjer.

Zangger-komiteen (ZC) og Nuclear Suppliers Group (NSG) retter seg mot å hindre spredning av kjernefysiske våpen, Australiagruppen (AG) gjelder substanser og utstyr for kjemiske og biologiske våpen, Missile Technology Control Regime (MTCR) omfatter varer og teknologi som kan anvendes i bæresystemer for MØV, og Wassenaar-samarbeidet (WA) er rettet mot konvensjonelle våpen og militært utstyr, samt høyteknolo-

giske flerbruksvarer som ikke er dekket av de MØV-rettede eksportkontrollregimene.

De multilaterale eksportkontrollregimene samt HCOC og PSI, støtter opp under og bidrar til å operasjonalisere de multilaterale avtalene som forbyr kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen og fremmer ansvarlighet når det gjelder leveranser av strategiske varer og teknologi. Nye spredningstrusler og teknologisk utvikling har ført til at eksportkontrollen har fått en økende anerkjennelse og betydning, bl.a. ved at FNs sikkerhetsråd bruker regimenenes retningslinjer og varelistor i enkelte sanksjonsregimer og i forbindelse med resolusjon 1540 om tiltak for å hindre spredning av MØV.

Det foregår løpende forhandlinger for å sikre at kontrollister og retningslinjer holder tritt med teknologisk utvikling og spredningstrusler. Det utveksles omfattende informasjon innenfor rammen av de enkelte regimene, herunder om aktuelle spredningsaktiviteter og om medlemslandenes avslag på eksportsøknader. Arbeidet innenfor regimene ivaretas av flere ekspertgrupper som møtes regelmessig og som rapporterer til de årlige plenums møtene. Alle beslutninger fattes på grunnlag av konsensus i plenum.

Den raske teknologiske utviklingen innenfor sivil sektor, samt informasjon om at flere land forsøker å anskaffe MØV og leveringsmidler for slike våpen og utfordringen knyttet til ikke-statlige aktører i denne sammenheng, har medført at aktivitetene i regimene har økt betydelig i de senere årene.

Norge ledet missilkontrollregimet MTCR i 1992–1993 og i 2014–15. Under de norske formannskapene ble det oppnådd enighet om å styrke regimet. På plenums møtet i Oslo i 1992 vedtok medlemslandene nye kontrollparametre for ballistiske missiler, som ledet til at MTCR siden den gang har omfattet også kjemiske og biologiske stridshoder i tillegg til kjernefysiske stridshoder. Dette vedtaket, omtalt som «the Oslo Guidelines» i MTCR, innebar en vesentlig styrking av kontrollen med bæremidler for masseødeleggelsesvåpen. Under det norske formannskapet i 2014–2015 ble bl.a. MTCRs dialog med ikke-medlemmer og relevante internasjonale organisasjoner vesentlig styrket. Norge ledet også det kjernefysiske eksportkontrollregimet NSG i 2005–2006. Norge lyktes med å styrke regimets utadrettede dialog samt å styrke NSGs retningslinjer bl.a. når det gjaldt bestemmelser knyttet til å avbryte kjernefysiske leveranser når særlige forhold gjorde seg gjeldende. I Meld. St. 49 (2012–2013), Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–

2016) ble det redegjort grundig om arbeidet innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene.

Norge bidro også betydelig til etableringen av Wassenaar-samarbeidet (WA) i 1996. Det er redegjort nærmere for WA nedenfor.

Wassenaar-samarbeidet

Wassenaar-samarbeidet (WA) er rettet mot kontroll med konvensjonelle våpen og tilhørende militære varer og teknologi, samt strategiske flerbruksvarer. Varer som er beskrevet på WAs lister utgjør hoveddelen av de kontrollerte varene som eksporteres fra Norge.

WA er det eneste regimet som har et fast og profesjonelt sekretariat. Sekretariatet er lokalisert i Wien.

I 2016 fant særskilte forhandlinger sted med sikte på å videreutvikle og styrke samarbeidet. Slike forhandlinger finner sted ca. hvert femte år, og utgjør en viktig anledning for å vurdere om regimet fungerer som forutsatt, samt drøfte hvordan formålet med regimet eventuelt kan oppnås på en bedre måte. Basert på et felles norsk/mexikansk forslag, ble det enighet om å styrke retningslinjene for kontroll med formidling av våpen mellom tredjeland. Videre ble det enighet om å styrke retningslinjene for håndhevelse av særlig sensitive flerbruksvarer.

Et gjennomgående tema innenfor WA er knyttet til rammene for utveksling av informasjon om landenes eksport og om avslag på eksport. Fra norsk side er det lagt vekt på å oppnå enighet om styrket rapportering om medlemslands eksport og større åpenhet.

Det foregår omfattende og løpende forhandlinger innenfor rammen av en teknisk ekspertgruppe og en konsultativ arbeidsgruppe med sikte på å holde samarbeidet relevant og effektivt. Arbeidsgruppene rapporterer til og legger frem anbefalinger til det årlige plenumsmøtet, som fatter alle vedtak ved konsensus.

WA har etablert en kontrolliste for militære varer og en for flerbruksvarer. Listene er kom-

plekse, og krever løpende forhandlinger og arbeid for å holde tritt med teknologisk utvikling. Forhandlingene strekker seg totalt over flere uker i året, og departementet deltar aktivt i arbeidet med egne tekniske eksperter. For norske eksportbedrifter er WA av stor betydning, og det er således viktig at departementet har god kompetanse og innsikt på dette området.

Når det gjelder WAs flerbruksliste, er norske bedrifter særlig berørt av kontrollen knyttet til offshore og undervannsteknologi, undervannsfarkoster, sonarer, seismisk utstyr, gyroer og visse typer kameraer. I tillegg kommer en rekke høyteknologiske deler og komponenter. De sivile varene som omfattes av flerbrukslisten har viktige militære og sikkerhetsmessige anvendelsesmuligheter, enten som selvstendige systemer, som deler og sub-systemer i våpen og militært utstyr, eller i fremstillingen av slikt utstyr.

Kontroll med cyber-teknologi utgjør et helt nytt teknologisk konsept, og forhandlinger om en målrettet og tydelig kontrolltekst har vært krevende. I 2016 og 2017 drøftes kontroll av overvåkingsteknologi, herunder særlig kommunikasjonsovervåkning og programvare for å trenge inn i kommunikasjonssystemer («Intrusion Software Technology»). Det pågår også et arbeid for å styrke kontrollen med bakkestasjoner.

For tiden er kontrollen med systemer som kan detektere ubemannede luftfarkoster (UAV), herunder akustiske metoder, gjenstand for forhandlinger. Også kontrollparametre knyttet til militære skip, hydrofoner og optiske våpensikter drøftes med sikte på å oppdatere kontrollparametrene i WAs lister.

Det finner sted et årlig ekspertmøte om lisensiering- og håndhevelse (LEOM), der landene deler erfaringer og informasjon om egen gjennomføring av WA-relevant eksportkontroll. LEOM tar for seg operative og praktiske temaer knyttet til gjennomføring av WA-relatert eksportkontroll på nasjonalt plan. Eksperter fra lisensieringsapparater, tollvesen og informasjonseksperter fra medlemslandene deltar i dette arbeidet. Norge ledet LEOM i 2015 og 2016.

9 Eksporten av forsvarsmateriell i 2016¹

Dette kapitlet gir en oversikt over den faktiske eksporten av forsvarsmateriell i 2016 basert på verdien av utførsel ved salg av varer, teknologi og tjenester som omfattes av liste I. Oversiktene inneholder ikke opplysninger om midlertidig utførsel av varer for demonstrasjon eller reparasjon, eller om varer som vil bli returnert til Norge.

Eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og utførte reparasjoner, samt om avslag på søknader om eksportlisens knyttet til liste I er fremstilt i følgende ni tabeller² og fire figurer:

Tabell 9.1 Totaler for eksport av forsvarsmateriell fra 2010 til 2016

Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B-materiell på grupper av land (2013–2016)

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Tabell 9.4 Utførte tjenester knyttet til liste I

Tabell 9.5 Reparasjoner foretatt i Norge for utenlandske oppdragsgivere

Tabell 9.6 Oversikt over utførsel av håndvåpen

Tabell 9.7 Oversikt over forsvarsmyndighetens utførsel av eget materiell

Tabell 9.8 Oversikt over flerbruksvarer til militær sluttbruk

Tabell 9.9 Utstyr for humanitær minerydding

Figurer:

Figur 9.1 Fordeling av eksporten av A-materiell på regioner

Figur 9.2 Fordeling av eksporten av B-materiell

Figur 9.3 Utførselen fordelt på posisjonene i Liste I

Figur 9.4 Utviklingen av eksporten av forsvarsmateriell 2006–2016

Meldingen gir også informasjon om utførsel av sivile håndvåpen fra Norge, samt om forsvarsmyn-

dighetens bruk av eget materiell i utlandet. Norge eksporterer ikke militære håndvåpen, og utførselen som er reflektert i kapittel 9.9 gjelder i all hovedsak antikke våpen til samlere, jakt- og konkurransevåpen.

Det gis informasjon om avslag på søknader om eksportlisens (kapittel 9.11). De avslagene som inngår i oversikten er formelle avslag på lisenssøknader som har vært gjenstand for behandling på basis av det norske eksportkontrollregelverket. Det vises også til hvilke kriterier som er bakgrunn for avslagene (jf. retningslinjenes konsoliderte kriterieliste). I 2016 ble 34 søknader om eksportlisens av forsvarsmateriell avslått. På denne måten bidrar Norge til å fremme en høy internasjonal standard når det gjelder åpenhet om utførsel av forsvarsmateriell. Disse konkrete saker viser imidlertid bare en del av det faktiske bildet, da den nære dialogen mellom bedriftene og Utenriksdepartementet om muligheten for å få tillatelse til eksport innebærer at bedrifter sjelden søker om, eller retter henvendelser om mulighet for eksportlisens, til land hvor tillatelse ikke vil kunne påregnes å bli innvilget.

I tillegg gis det også informasjon om utførsel av sivile varer til militære sluttbrukere (kapittel 9.13) og om utførsel av utstyr for bruk i humanitære minneryddingsaksjoner (kapittel 9.14).

En oversikt over bedrifter som har rapportert om eksport av forsvarsmateriell i 2016 finnes i kapittel 9.15. Totalt rapporterte 93 virksomheter om eksport av varer, teknologi og tjenester omfattet av denne meldingen i 2016.

Den samlede verdien av eksporten i 2016 beløp seg til ca. 4,8 milliarder kroner, hvorav militære varer utgjorde rett i overkant av 3,6 milliarder. Av dette utgjorde A-materiell drøyt 2,9 milliarder, og B-materiell om lag 650 millioner. Verdien av forsvarsrelaterte tjenesteytelser, reparasjoner, produksjosrettigheter og formidling, beløp seg i 2016 til nær 900 millioner kroner, hvilket var en økning på 14 % i forhold til i 2015. Eksporten av flerbruksvarer omfattet av Liste II til militær sluttbruk beløp seg til ca. 294 millioner kroner, som var en nedgang på 6 % sammenlignet med 2015.

¹ På grunn av en mangelfull rapportering, fremsto verdien av eksporten av A-materiell til Brasil i 2015 uriktig i Meld. St. 36 (2015-2016). Feilen er korrigerert i de relevante tabeller og figurer i meldingen om eksporten i 2016 (figur 1.1, tabell 9.1 og tabell 9.2).

² Tallene er fremstilt i tusen kroner.

Til sammenligning var verdien av eksporten i 2015 i underkant av 4,4 milliarder kroner, hvorav ca. 3,3 milliarder utgjorde salg av militære varer. Av dette utgjorde eksporten av A-materiell om lag 3 milliarder og B-materiell ca. 300 millioner kroner i 2015.

I 2016 sank eksporten av A-materiell med 1 % og eksporten av B-materiell økte med 114 % i forhold til i 2015. Økningen i eksporten av B-materiell slår vesentlig prosentvis ut da verdien i året 2015 var spesielt lav. Dersom man sammenligner eksporten av B-materiell i 2016 med 2013, var det en nedgang på 12 % og i forhold til i 2014 var det en økning på 4 %. Totalt sett var det en økning i eksporten av A- og B-materiell på 10 % i 2016 sammenlignet med 2015. Dersom verdien av eksporten av flerbruksvarer, tjenester, reparasjoner og formidling medtas, var det en total økning i verdien av eksporten i 2016 på 14 % sammenlignet med 2015.

I forhold til i 2015, var det i 2016 nedgang i eksporten til særlig Brasil (en reduksjon på ca. 194 millioner kroner), Italia (ca. 115 millioner), Sverige (104 millioner), New Zealand (95 millioner), Sør-Korea (69 millioner), og Frankrike (45 millioner).

I samme periode var det økning i verdien av eksporten til særlig USA (en oppgang på ca. 164 millioner kroner), Canada (129 millioner), Australia (98 millioner), De forente arabiske emirater (75 millioner), Storbritannia (73 millioner), Tyrkia

(72 millioner), Nederland (71 millioner), Ungarn (64 millioner), og Tsjekkia (45 millioner).

Medlemslandene i NATO, Sverige og Finland er de største mottakerne av forsvarsmateriell fra Norge. I 2016 utgjorde eksporten av A-materiell til NATO-landene, Finland og Sverige 85 % og B-materiell 87 %. Totalt ble 93 % av A-materiell og 96 % av B-materiell solgt til NATO-land, de nordiske og andre europeiske og nærstående land.

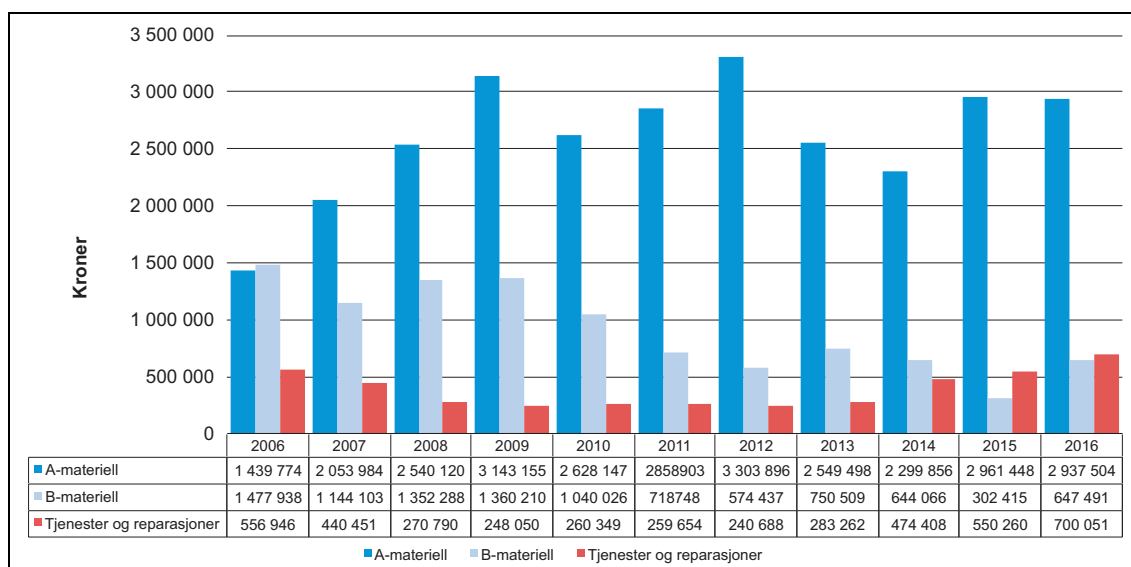
I 2016 ble det utstedt 1014 lisenser for utførsel av varer på liste I, samt for tilknyttede tjenester og retur av militære varer til utenlandske eiere.

Fordi større leveranser kan skje i ett år og ikke i et annet, er det naturlig at det oppstår variasjoner i verdien av utførselen av forsvarsmateriell fra år til år.

Det ble gitt 34 avslag på lisenssøknader vedrørende varer omfattet av Liste I i 2016. Det er redegjort nærmere om disse i meldingens Kapittel 9.11.

9.1 Utvikling i eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og reparasjoner

Figur 9.1 og tabell 9.1 viser utviklingen i eksporten av forsvarsmateriell i kategori A og B, samt for utførte tjenester og reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere knyttet til varer på liste I.

Figur 9.1 Utviklingen av eksport av forsvarsmateriell 2006-2016

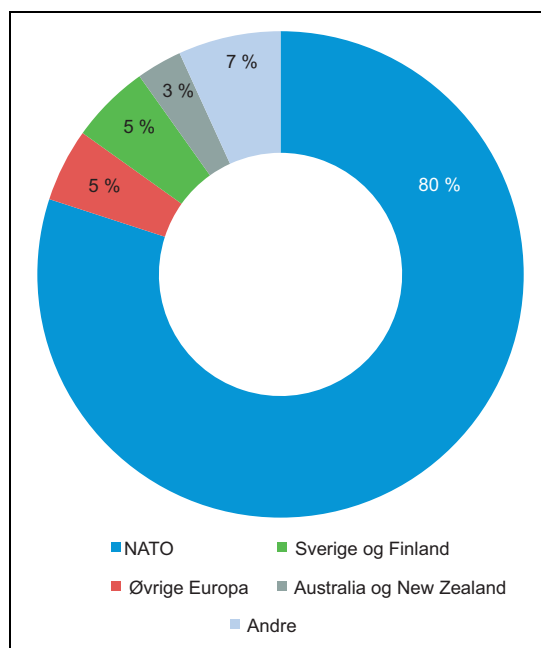
Tabell 9.1 Eksport av forsvarsmateriell

		2010	2011	2012	2013	2014	2015 ¹	2016	Endring 2015– 2016
Utførsel									
Salg	A-mate- riell	2 628 147	2 858 331	3 303 896	2 549 498	2 299 856	2 961 448	2 937 504	-1 %
Salg	B-mate- riell	1 040 026	718 748	574 437	750 509	644 066	302 415	647 491	114 %
Salg	Totalt (A+B)	3 668 173	3 577 079	3 878 333	3 300 007	2 943 922	3 263 863	3 584 995	10 %
Salg	Fler- bruks- varer til militær slutt- bruk	11 376	38 098	404 437	683 432	196 320	311 582	294 089	-6 %
Sum		3 679 549	3 615 177	4 282 770	3 983 439	3 140 242	3 575 445	3 879 084	8 %
Tjeneste, Retur utlan- det, Pro- duksjons- rettigheter, Formidling									
Sum		261 313	259 654	279 368	291 799	475 006	779 668	888 866	14 %
Sum		3 940 862	3 874 831	4 562 138	4 275 238	3 615 248	4 355 113	4 767 950	9 %

¹ På grunn av feil i rapporteringen av faktisk eksport av A-materiell til Brasil i 2015 er verdien endret sammenliknet med Meld. St. 36 (2015–2016).

9.2 Utførsel av kategori A-materiell fordelt på grupper av land

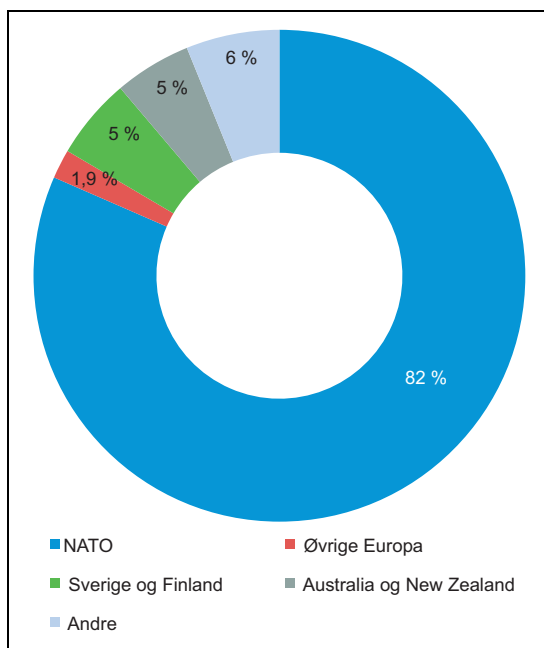
Figur 9.2 viser hvordan fordelingen av den totale eksporten av kategori A-materiell fordeler seg på grupper av mottakere. Som det fremgår var NATO-landene, Sverige og Finland de største mottakerne av A-materiell i 2016 med totalt 85 % av eksporten.

Figur 9.2 Eksport av A-materiell

9.3 Utførelse av kategori B-materiell fordelt på grupper av land

Figur 9.3 viser hvordan fordelingen av den totale eksporten av kategori B-materiell fordeler seg på grupper av mottakere. Som det fremgår var NATO-landene, Sverige og Finland de største mottakerne av A-materiell i 2016 med totalt 87 % av eksporten.

Figur 9.3 Eksport av B-materiell

9.4 Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land

Tabell 9.2 viser hvordan verdien av eksporten av forsvarsmateriell fordeler seg på det enkelte mottakerland i perioden 2013–2016.

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B- materiell på land

Land	CC	2013			2014			2015			2016			Endring 2016-2015
		A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	
Andorra	AD	0	0	0	0	0	0	17	0	17	0	0	0	-17
Algerie	DZ	0	1 927	1 927	0	0	0	0	0	0	0	1 007	1 007	1 007
Argentina	AR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	85	0	85	85
Australia	AU	105 917	11 066	116 983	1 679	2 892	4 571	8 226	12 192	20 418	87 941	30 726	118 667	98 249
Belgia	BE	26 106	27 062	53 168	6 600	16 966	23 566	11 468	4 454	15 922	28 004	26 136	54 140	38 218
Bosnia & Hercegovina	BA	0	0	0	157	0	157	320	0	320	415	0	415	95
Brasil	BR	14 494	0	14 494	3 206	3 460	6 666	188 854	6 682	195 536	0	1 567	1 567	-193 969
Brunei	BN	0	950	950	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bulgaria	BG	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12 979	4	12 983	12 983
Canada	CA	129 792	30 073	159 865	69 560	3 658	73 218	29 824	829	30 653	155 504	4 582	160 086	129 433
Chile	CL	46 222	13	46 235	3 825	21	3 846	4	0	4	7 566	0	7 566	7 562
Danmark	DK	19 894	9 370	29 264	24 458	3 322	27 780	8 305	10 309	18 614	14 927	13 459	28 386	9 772
De Forente Arabiske Emirater	AE	2 644	15 321	17 965	40 168	4 412	44 580	23 475	2 795	26 270	100 552	734	101 286	75 016
Egypt	EG	0	2 591	2 591	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Estland	EE	8 162	1 844	10 006	8 341	1 379	9 720	2 154	3 336	5 490	14 755	34	14 789	9 299
EU	EU	0	0	0	0	0	0	0	257	257	0	0	0	-257
Finland	FI	18 061	88 966	107 027	107 610	2 890	110 500	65 659	2 895	68 554	85 744	2 017	87 761	19 207
Frankrike	FR	58 755	17 246	76 001	199 141	11 096	210 237	102 315	38 429	140 744	55 667	39 909	95 576	-45 168
Færøyene	FO	0	0	0	0	0	0	16	0	16	0	0	0	-16
Grønland	GL	0	0	0	0	0	0	24	0	24	148	0	148	124
Hellas	GR	2 127	0	2 127	712	0	712	1 150	0	1 150	23 918	42	23 960	22 810
India	IN	0	7 898	7 898	0	4 523	4 523	0	644	644	0	1 495	1 495	851
Indonesia	ID	343	2 651	2 994	285	1 932	2 217	71 200	0	71 200	41 098	3 636	44 734	-26 466
Irland	IE	2 312	0	2 312	165	474	639	0	0	0	9 259	0	9 259	9 259
Island	IS	45	35	80	119	0	119	8	0	8	655	1 858	2 513	2 505

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B- materiell på land

Land	CC	2013			2014			2015			2016			Endring 2016-2015
		A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	
Italia	IT	150 404	260	150 664	83 291	7 559	90 850	184 778	2 994	187 772	45 075	27 805	72 880	-114 892
Japan	JP	7 451	232	7 683	79	2 280	2 359	2 104	3 714	5 818	74	1 587	1 661	-4 157
Jordan	JE	0	0	0	0	0	0	0	2 371	2 371	0	733	733	-1 638
Kroatia	HR	143 300	0	143 300	2 175	0	2 175	1 101	2 644	3 745	1 331	789	2 120	-1 625
Kuwait	KW	0	0	0	14	0	14	16 410	0	16 410	5 791	1 754	7 545	-8 865
Kypros	CY	0	306	306	6	0	6	0	0	0	0	0	0	0
Latvia	LV	0	400	400	2 694	0	2 694	41 812	6 268	48 080	27 918	2 652	30 570	-17 510
Libya	LY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Litauen	LT	39	3 945	3 984	395	4 237	4 632	28 047	4 959	33 006	170	7 006	7 176	-25 830
Luxembourg*	LU	3 697	11 682	15 379	657	26 720	27 377	1 313	4 247	5 560	1 444	19 501	20 945	15 385
Macau	MO	0	169	169	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Malaysia	MY	4 616	2 169	6 785	13 533	82	13 615	5 338	2 503	7 841	0	7 069	7 069	-772
Mexico	MX	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Namibia	NA	0	0	0	0	0	0	155	0	155	236	0	236	81
NATO	NATO	0	0	0	0	0	0	16	0	16	61	0	61	45
Nederland	NL	49 072	19 098	68 170	51 266	11 927	63 193	130 559	18 554	149 113	217 273	3 264	220 537	71 424
New Zealand	NZ	149	337	486	3 645	475	4 120	97 849	3	97 852	1 170	1 971	3 141	-94 711
Ny-Caledonia	NC	114	0	114	38	0	38	0	0	0	14	0	14	14
Oman	OM	0	143	143	0	0	0	10 015	0	10 015	13 679	948	14 627	4 612
Polen	PL	299 647	2 804	302 451	267 207	3 783	270 990	72 503	2 109	74 612	98 587	15 465	114 052	39 440
Portugal	PT	0	3 234	3 234	0	92	92	0	0	0	3 940	0	3 940	3 940
Qatar	QA	0	300	300	0	1 456	1 456	0	0	0	0	0	0	0
Romania	RO	5	247	252	126	0	126	0	308	308	0	4 094	4 094	3 786
Saudi-Arabia	SA	0	1 716	1 716	0	3 741	3 741	0	43	43	0	23	23	-20
Serbia	RS	0	0	0	0	0	0	342	0	342	0	0	0	-342
Singapore	SG	7 689	1 527	9 216	14 908	2 190	17 098	0	4 236	4 236	2 400	1 002	3 402	-834
Slovakia	SK	0	0	0	1	0	1	0	430	430	0	0	0	-430

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

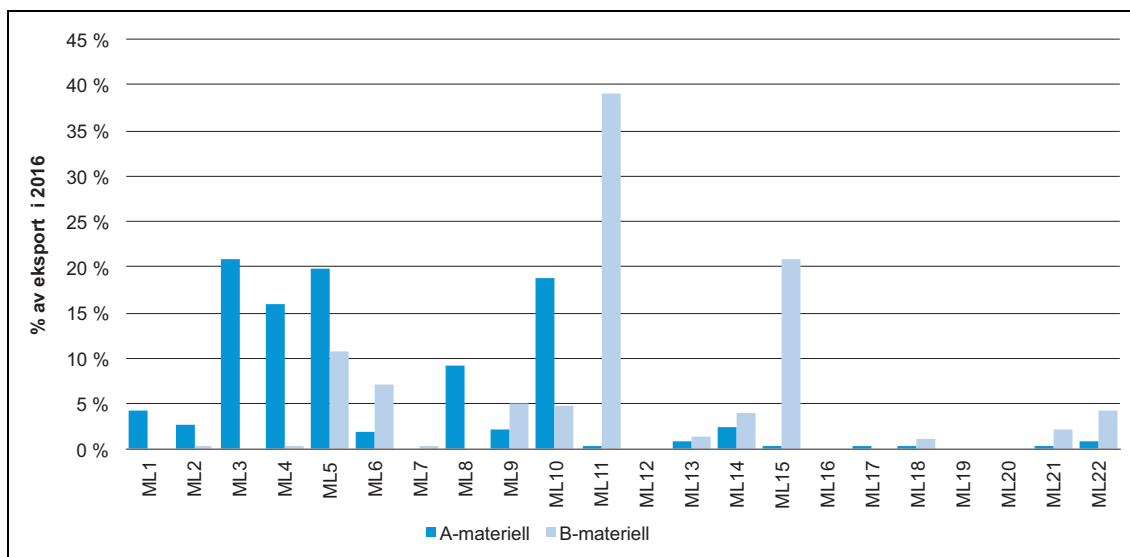
Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B- materiell på land

Land	CC	2013			2014			2015			2016			Endring 2016-2015
		A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	
Slovenia	SI	120	700	820	305	155	460	0	194	194	692	162	854	660
Spania	ES	6 040	221	6 261	545	798	1 343	2 286	888	3 174	36 603	4 110	40 713	37 539
Storbritannia	GB	30 281	64 226	94 507	15 854	22 148	38 002	28 072	13 104	41 176	61 803	52 606	114 409	73 233
Sudan	SD	0	15	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sveits	CH	82 898	3 305	86 203	20 672	2 036	22 708	129 416	7 422	136 838	132 048	11 003	143 051	6 213
Sverige	SE	242 544	132 738	375 282	334 429	352 990	687 419	160 098	46 189	206 287	69 355	32 579	101 934	-104 353
Sør-Afrika	ZA	3 462	144	3 606	1 609	0	1 609	1 225	0	1 225	5 540	1 788	7 328	6 103
Sør-Korea	KR	1 742	8 601	10 343	5 370	5 958	11 328	44 824	27 504	72 328	1 605	2 046	3 651	-68 677
Thailand	TH	14 490	0	14 490	11 082	0	11 082	18 478	0	18 478	21 447	0	21 447	2 969
Tsjekkia	CZ	495	12 538	13 033	1 582	13 903	15 485	2 239	6 096	8 335	38 613	14 826	53 439	45 104
Tyrkia	TR	83 635	118 551	202 186	95 449	612	96 061	5 387	1 288	6 675	22 839	55 644	78 483	71 808
Tyskland	DE	94 755	7 057	101 812	70 646	62 483	133 129	178 273	3 145	181 418	147 788	19 479	167 267	-14 151
Ungarn	HU	6 630	17 957	24 587	169	26 790	26 959	20 355	0	20 355	45	83 920	83 965	63 610
USA	US	880 639	118 874	999 513	831 348	38 330	869 678	1 253 382	52 627	1 306 009	1 339 716	130 642	1 470 358	164 349
Vietnam	VN	0	0	0	0	0	0	0	5 058	5 058	0	14 387	14 387	9 329
Østerrike	AT	710	0	710	497	459	956	12 052	695	12 747	1 030	1 429	2 459	-10 288
Totalt		2 549 498	750 509	3 300 007	2 299 856	644 066	2 943 922	2 773 512	302 415	3 075 927	2 937 504	647 491	3 584 995	321 132

* Omfatter utførsel til NATO

9.5 Eksport fordelt på vareposisjonene i Liste I

Figur 9.4 viser hvordan eksporten av forsvarsmateriell i 2016 fordeler seg på vareposisjonene i Liste I.

Figur 9.4 Eksport fordelt på posisjoner på varelister I

9.6 Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land og varegrupper i Liste I

Tabell 9.3 gir en detaljert oversikt over hvilke land som har mottatt forsvarsmateriell fra Norge i 2016. Tabellen beskriver hvilke varegrupper som er eksportert.

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteresfikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Algerie	DZ	ML11	Annet elektronisk utstyr		1 007	1 007	0
Argentina	AR	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	85		85	
Australia	AU	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	1 457		1 457	
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	40 642		40 642	
		ML3	Ammunisjon	2 614		2 614	85
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	115		115	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	39 762		39 762	
		ML6	Kjøretøy og komponenter	876	876	1 752	
		ML15	Billed/vidеoutstyr		2 393	2 393	
		ML21	Programvare	2 475	1 539	4 014	
		ML22	Teknologi		25 918	25 918	118 667
Belgia	BE	ML3	Ammunisjon	26 328		26 328	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	257		257	
		ML8	Energetiske materialer	1 419		1 419	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
		ML11	Annet elektronisk utstyr		25 859	25 859	
		ML21	Programvare		277	277	54 140
Bosnia & Hercegovina	BA	ML8	Energetiske materiale	415		415	415
Brasil	BR	ML11	Annet elektronisk utstyr		1 567	1 567	1 567
Bulgaria	BG	ML8	Energetiske materiale	12 979		12 979	
		ML15	Billed/videoutstyr		4	4	12 983
Canada	CA	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	159		159	
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	321		321	
		ML3	Ammunisjon	29 211		29 211	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	30	10	40	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	72 539	1 877	74 416	
		ML8	Energetiske matererier	6 693		6 693	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		899	899	
		ML14	Militært treningsutstyr	43 585	1 796	45 381	
		ML17	Diverse utstyr	2 966		2 966	160 086

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)	
Chile	CL	ML3	Ammunisjon	5 755		5 755		
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	1 811		1 811	7 566	
Danmark	DK	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	1 371		1 371		
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	2 294		2 294		
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponenter tilhørende deler og komponenter	11 257		11 257		
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter		65	65		
		ML6	Kjøretøy og komponenter		141	141		
		ML7	Kjemiske og biologiske giftige midler og materialer		29	29		
		ML8	Energetiske materialer	5		5		
		ML11	Annet elektronisk utstyr		13 224	13 224	28 386	
	De Forente Arabiske Emirater	AE	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	78 979		78 979	
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponentersamt tilhørende deler og komponenter	21 563		21 563		
		ML6	Kjøretøy og komponenter	10		10		
	ML11	Annet elektronisk utstyr		734	734	101 286		

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)	
Estland	EE	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	4 947		4 947		
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	304		304		
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	52		52		
		ML6	Kjøretøy og komponenter	9 452	34	9 486	14 789	
	Finland	FI	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	1 016		1 016	
			ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	7 803		7 803	
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponenter tilhørende deler og komponenter	38 025		38 025		
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	2 961		2 961		
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	1 806		1 806		
		ML8	Energetiske materialer	8 581		8 581		
		ML11	Annet elektronisk utstyr	223		223		
		ML14	Militært treningsutstyr	2 376		2 376		
		ML15	Billed-/videoutstyr		2 017	2 017		
		ML22	Teknologi	22 953		22 953	87 761	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Frankrike	FR	ML1	Glattbøret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	854		854	
		ML2	Glattbøret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	9 125		9 125	
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponenter/tilhørende deler og komponenter	300		300	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	8 383		8 383	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	8 478		8 478	
		ML8	Energetiske materialer	9 562		9 562	
		ML9	Krigsskip, marint utstyr og tilhørende komponenter	8 490	9 418	17 908	
		ML10	Luffartøy tilhørende utstyr, deler og komponenter	10 475		10 475	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		17 639	17 639	
		ML13	Ballistisk beskyttelse		180	180	
		ML15	Billed-/videoutstyr		10 193	10 193	
ML21	Programvare		2 479	2 479			
						95 576	
Grønland	GL	ML1	Glattbøret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	148		148	148

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Hellas	GR	ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	23 250		23 250	
		ML8	Energetiske materialer	668		668	
		ML21	Programvare		42	42	23 960
India	IN	ML15	Billed-/videoutstyr		1 238	1 238	
		ML22	Teknologi		257	257	1 495
Indonesia	ID	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	18		18	
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponenter tilhørende deler og komponenter	15 030		15 030	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	26 050		26 050	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		3 636	3 636	44 734
		ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	237		237	
Irland	IE	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	9 022		9 022	
		ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter				9 259
Island	IS	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	508		508	
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	128	3	131	
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponenter tilhørende deler og komponenter	19		19	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Kroatia	HR	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	640		640	
		ML8	Energetiske materialer	691		691	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		789	789	2 120
Kuwait	KW	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	5 791		5 791	
		ML15	Billed-/videoutstyr		1 754	1 754	7 545
Latvia	LV	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	410		410	
		ML3	Ammunisjon	26 887		26 887	
		ML6	Kjøretøy og komponenter	621		621	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		1 446	1 446	
		ML15	Billed-/videoutstyr		1 206	1 206	30 570
Litauen	LT	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	170		170	
		ML6	Kjøretøy og komponenter		990	990	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		6 013	6 013	
		ML21	Programvare		3	3	7 176
Luxembourg	LU	ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	1 240		1 240	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	204		204	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		18 314	18 314	18 314

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
		ML15	Billed-/videoutstyr		1 187	1 187	
Malaysia	MY	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter		5 693	5 693	20 945
		ML10	Luffartøy tilhørende utstyr, deler og komponenter		1 376	1 376	
Mexico	MX	ML13	Ballistisk beskyttelse		1	1	7 069
Namibia	NA	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	236		236	236
NATO	NA	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	61		61	61
Nederland	NL	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	48		48	
		ML3	Ammunisjon	43 541		43 541	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	94		94	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	93 049		93 049	
		ML6	Kjøretøy og komponenter		280	280	
		ML8	Energetiske materialer	1		1	
		ML10	Luffartøy tilhørende utstyr, deler og komponenter	80 540		80 540	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		1 663	1 663	
		ML15	Billed-/videoutstyr		418	418	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
		ML21	Programvare		903	903	220 537
New Zealand	NZ	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	762		762	
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	191		191	
		ML3	Ammunisjon	217		217	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter		39	39	
		ML15	Billed-/videoutstyr		1 932	1 932	
Ny-Caledonia	NC	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	14		14	3 141
							14
Oman	OM	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	15		15	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	13 503		13 503	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	161		161	
		ML15	Billed-/videoutstyr		948	948	14 627
Polen	PL	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	486		486	
		ML3	Ammunisjon	54 032		54 032	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	35 914		35 914	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)	
Slovenia	SI	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	692		692		
		ML11	Annet elektronisk utstyr		162	162	854	
Spania	ES	ML1	Glattbøret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	85		85		
		ML3	Ammunisjon	261		261		
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	34 199		34 199		
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	300		300		
		ML6	Kjøretøy og komponenter		1 105	1 105		
		ML8	Energetiske materialer	1 758		1 758		
		ML11	Annet elektronisk utstyr		1 874	1 874		
		ML15	Billed-/videoutstyr		1 131	1 131	40 713	
	Storbritannia	GB	ML1	Glattbøret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	5 483		5 483	
			ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponenter	520		520	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	1 057		1 057		
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	32 031		32 031		
		ML6	Kjøretøy og komponenter		29 454	29 454		
		ML8	Energetiske materialer	20 995		20 995		
		ML10	Luffartøy tilhørende utstyr, deler og komponenter	1 680	19 747	21 427		
		ML11	Annet elektronisk utstyr		2 961	2 961		

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Sveits		ML15	Billed-/videoutstyr	37	109	146	
		ML21	Programvare		50	50	
		ML22	Teknologi		285	285	
							114 409
	CH	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	30		30	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	122 608		122 608	
		ML8	Energetiske materialer	9 410		9 410	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		6 834	6 834	
		ML13	Ballistisk beskyttelse		4	4	
	ML14	Militært treningsutstyr		1 100	1 100		
	ML15	Billed-/videoutstyr		1 149	1 149		
	ML21	Programvare		1 916	1 916		
							143 051
Sverige	SE	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	5 414		5 414	
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	4 119		4 119	
		ML3	Ammunisjon, tilhørende deler og komponenter	6 476		6 476	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	7 547		7 547	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	1 705	64	1 769	
		ML6	Kjøretøy og komponenter	24 042	364	24 406	
		ML8	Energetiske materialer	5 127		5 127	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Sør-Afrika	ZA	ML9	Krigsskip, marint utstyr og tilhørende komponenter		369	369	
		ML11	Annet elektronisk utstyr	924	2 156	3 080	
		ML13	Ballistisk beskyttelse		17	17	
		ML14	Militært treningsutstyr	14 001	23 361	37 362	
		ML15	Billed-/videoutstyr		1 761	1 761	
		ML21	Programvare		4 487	4 487	
Sør-Korea	KR	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	1 452		1 452	
		ML3	Ammunisjon	2 215		2 215	
		ML8	Energetiske materialer	1 873		1 873	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		1 788	1 788	
Thailand	TH	ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	766		766	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	327		327	
		ML9	Krigsskip, marint utstyr og tilhørende komponenter		2 046	2 046	
		ML18	Produksjonsutstyr	462		462	
		ML21	Programvare	50		50	
						3 651	
Thailand	TH	ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	7 968		7 968	
		ML3	Ammunisjon	4 200		4 200	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Tyskland	DE	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	14 968		14 968	
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	529		529	
		ML3	Ammunisjon, tilhørende deler og komponenter	625		625	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	25 185		25 185	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	3 506	5 614	9 120	
		ML6	Kjøretøy og komponenter	2 686	2 094	4 780	
		ML8	Energetiske materialer	98 632		98 632	
		ML10	Luftfartøyer tilhørende utstyr, deler og komponenter		2 322	2 322	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		1 363	1 363	
		ML15	Billed-/videoutstyr		7 684	7 684	
	ML21	Programvare	1 657	343	2 000		
	ML22	Teknologi		59	59		
							167 267
Ungarn	HU	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	45		45	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		83 920	83 920	
							83 965
USA	US	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	3 540		3 540	
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	4 003		4 003	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Verdi eksport av forsvarsmateriell (x 1000 NOK). Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Østerrike	AT	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	244		244	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	279		279	
		ML6	komponenter		1 429	1 429	
		ML8	Energetiske materialer	507		507	2 459
Total				2 937 504	647 491	3 583 988	

9.7 Tjenester for utenlandske oppdragsgivere

Tabell 9.4 viser tjenester knyttet knyttet til Liste I og som norske bedrifter har utført for utenlandske oppdragsgivere i 2016.

Tabell 9.4 Tjenester relatert til forsvarsmateriell 2016

Land		Sum
Australia	ML4, ML21, ML22	4 498
Belgia	ML22	4 581
Canada	ML11, ML22	2 842
Chile	ML4	2 697
Danmark	ML22	1 730
Estland	ML22	331
EU	ML22	366
Finland	ML22	388
Frankrike	ML4, ML22	33 184
Hellas	ML22	101
Irland	ML22	230
Island	ML22	395
Italia	ML22	628
Japan	ML4	2 189
Kroatia	ML22	116
Kuwait	ML22	80
Latvia	ML22	44
Litauen	ML22	300
Luxembourg	ML22	866
Malta	ML15	12
Nederland	ML22	2 144
Oman	ML15	8
Polen	ML3, ML22	389
Portugal	ML22	474
Singapore	ML15, ML22	519
Spania	ML22	5 203
Storbritannia	ML4, ML22	1 021
Sveits	ML22	7 926
Sverige	ML2, ML5, ML21, ML22	26 395

Tabell 9.4 Tjenester relatert til forsvarsmateriell 2016

Land		Sum
Tsjekkia	ML22	276
Tyrkia	ML9, ML22	1 777
Tyskland	ML4, ML21, ML22	13 047
USA	ML4, ML9, ML21, ML22	134 004
		248 761

9.8 Reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere

Tabell 9.5 viser reparasjoner knyttet til Liste I som norske bedrifter har utført for utenlandske oppdragsgivere i 2016.

Tabell 9.5 Retur etter reparasjon 2016

Land		Sum
Australia	ML15	709
Belgia	ML10, ML11	19 488
Canada	ML5, ML11, ML15	6 747
Chile	ML4	536
Danmark	ML15	29
De Forente Arabiske Emirater	ML6, ML15	565
Finland	ML4, ML5, ML11	1 387
Frankrike	ML5, ML11, ML15	7 084
India	ML5	600
Irland	ML5	1 523
Italia	ML5, ML11	110 417
Jordan	ML11	1 796
Kroatia	ML5, ML15	726
Kuwait	ML5	14
Latvia	ML11	14
Litauen	ML6, ML11	21
Luxembourg	ML5, ML11, ML15	3 009
Malta	ML15	12
New Zealand	ML4, ML5, ML15	2 320
Oman	ML15	8
Polen	ML4, ML11, ML15	218 035

Tabell 9.5 Retur etter reparasjon 2016

Land		Sum
Portugal	ML5	604
Singapore	ML15	5
Spania	ML5, ML11, ML15	359
Storbritannia	ML10, ML11, ML15	2 615
Sveits	ML5, ML11, ML15	5 774
Sverige	ML2, ML4, ML5, ML11	8 568
Tsjekkia	ML1, ML5, ML11, ML15	251
Tyrkia	ML15	177
Tyskland	ML1, ML2, ML3, ML4, ML5, ML6, ML10, ML11, ML15	18 168
Ungarn	ML11	336
USA	ML4, ML5, ML10, ML11, ML15	38 680
		450 577

9.9 Utførsel av håndvåpen

Tabell 9.6 gir en oversikt over utførsel av håndvåpen fra Norge i 2016. Utførselen består i hovedsak av konkurranse og jaktvåpen, samt historiske våpen. I tillegg inngår noen militære våpen som forsvaret avhendet og solgte til utenlandsk myndighet i 2016.

Tabell 9.6 Oversikt over utførsel av håndvåpen

Land	Antall
Danmark	3
Estland	690
Finland	1
Island	1
Italia	4
Nederland	1
Sverige	197
Tyskland	19
USA	65
Totalt	981

9.10 Forsvarets utførsler av eget materiell

Oversikten i tabell 9.7 viser forsvarets utførsler av eget materiell i 2016.

Materiell som har betydning for personellsikkerhet eller rikets sikkerhet er i henhold til § 6.1 i Offentlighetslova, er ikke inkludert i oversikten. Personlig bekledning og utrustning er således ikke tatt med i tabellen.

Tabell 9.7 Oversikt over forsvarsmyndighetenes utførelse av eget materiell

Mottakerland	Listenr/punkt	Kommentar
Afghanistan	1a, 3a, 6a, 10a, 11a, 13d,	ETTERFORSYNING
Belgia	1a, 9a, 10a,	REPARASJON
Belgia	10a, 11a,	RETUR
Belgia	11a,	ETTERFORSYNING
Belize	1a, 3a, 11a, 13d,	ETTERFORSYNING
Bosnia-Hercegovina	11a, 13d,	EGNE
Canada	3a, 10a,	ETTERFORSYNING
Canada	10a,	REPARASJON
Danmark	4a, 6a, 10a, 11a, 11b,	REPARASJON
Danmark	10a,	RETUR
Danmark	1a, 3a,	ETTERFORSYNING
Finland	6a, 10a,	RETUR
Finland	1a, 3a, 6a, 9a, 11a,	ETTERFORSYNING
Finland	6a, 9a, 21b,	REPARASJON
Frankrike	9a, 10a, 11a,	REPARASJON
Frankrike	9a, 10a, 11a,	RETUR
Frankrike	3a, 11a,	ETTERFORSYNING
Irak	1a, 3a, 6a, 11a, 13d, 17j, 17l,	ETTERFORSYNING
Island	6a, 10a, 13d,	ETTERFORSYNING
Israel	1a, 3a, 13d,	ETTERFORSYNING
Israel	10a, 11a, 13d, 17a1,	REPARASJON
Italia	1a, 3a, 10a, 13d,	ETTERFORSYNING
Italia	9a, 11a, 11b,	REPARASJON
Jordan	1a, 3a, 6a, 11a, 13d, 17j, 17l,	ETTERFORSYNING
Kuwait	1a, 3a, 6a, 11a, 17l,	ETTERFORSYNING
Latvia	1a, 3a, 6a, 6b1, 10h, 11a, 11b, 13d, 17a1,	ETTERFORSYNING
Litauen	1a, 3a, 13d,	ETTERFORSYNING
Luxemburg	10a, 11a, 11b,	REPARASJON
Mali	1a, 3a, 10a, 13d, 17j, 17l,	ETTERFORSYNING
Nederland	10a, 13d,	ETTERFORSYNING
Nederland	3a, 10a, 11a,	REPARASJON
Nederland	10a, 11a,	RETUR
Polen	1a, 3a, 4a, 6a, 11a, 13d, 17a1,	ETTERFORSYNING
Portugal	10a,	REPARASJON

Tabell 9.7 Oversikt over forsvarsmyndighetenes utførsel av eget materiell

Mottakerland	Listenr/punkt	Kommentar
Spania	1a, 3a, 9a, 10a,	ETTERFORSYNING
Spania	9a, 10a,	REPARASJON
Storbritannia	10a,	RETUR
Storbritannia	4a, 10a, 10h, 11a,	REPARASJON
Storbritannia	1a, 3a, 9a, 10a, 11a, 11b, 13d, 17j,	ETTERFORSYNING
Sveits	10a, 11a,	REPARASJON
Sverige	3a, 6a, 10a, 11a,	REPARASJON
Sverige	1a, 4a, 6a, 11a,	ETTERFORSYNING
Sør-Sudan	1a, 3a, 11a, 17l,	ETTERFORSYNING
Tyskland	6a, 9a, 11a, 17a1,	RETUR
Tyskland	1a, 3a, 6a, 6b1, 9a, 10a, 11a, 13d,	ETTERFORSYNING
Tyskland	1a, 3a, 4a, 5b, 6a, 9a, 10a, 11a, 11b, 17m,	REPARASJON
USA	1a, 10a, 11a, 11b,	REPARASJON
USA	10a, 11a, 15b,	RETUR
USA	1a, 3a, 4a, 9a, 10a, 11a, 13d,	ETTERFORSYNING
Østerrike	1a, 6a,	REPARASJON

Materiell som har betydning for personellsikkerhet, eller rikets sikkerhet er i henhold til § 6.1 i Offentleglova ikke inkludert i rapporten. Personlig bekledning og utrustning er således heller ikke tatt inn i denne rapporten.

9.11 Avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell i 2016

I 2016 ble det gitt avslag på 34 søknader og konkrete henvendelser om eksport av forsvarsmateriell og tjenesteytelser for militære formål. Ett av avslagene gjaldt formidling mellom to tredjeland. Det ble også gitt ett avslag på flerbruksvare for militær bruk i 2016.

Avslagene rettet seg mot Aserbajdsjan, Bangladesh, Colombia, Djibouti, Egypt, Filippinene, Iran, Israel, Kapp Verde, Kasakhstan, Kypros, Macao, Makedonia, Marokko, Moldova, Pakistan, Saudi-Arabia, Taiwan, Tunis, Ukraina, Uruguay og Vietnam.

De 34 avslagene gjaldt i hovedsak militært bil- og videoutstyr, visse materialer, skytevåpen, ammunisjon, komponenter til kjøretøy og ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter.

Avslagene ble begrunnet i Stortingets vedtak av 11. mars 1959, samt kriteria 1, 2, 3 og 4 i retningslinjenes konsoliderte liste. Av disse ble K3 og K4 oftest benyttet. K2, som retter seg mot

risiko for bruk i interne sikkerhetsformål i mottakerlandet, ble benyttet ved fire avslag.

Avslag på en søknad om eksportlisens, eller beskjed om at lisens ikke kan påregnes innvilget, innebærer ikke et generelt forbud mot eksport av forsvarsmateriell til det aktuelle landet. Med unntak av gjennomføring av bindende embargovedtak fattet av FNs sikkerhetsråd eller andre tiltaksregimer som Norge har sluttet seg til, opererer ikke det norske eksportkontrollsystemet med lister over land som er forhåndsgodkjent eller ikke som mottakere av forsvarsmateriell fra Norge. Alle søknader om utførselslisens er gjenstand for individuell behandling, og hvor også varenes beskaffenhet blir tatt i betraktning.

9.12 Overføring av produksjonsrettigheter og formidling

Tillatelser til overføring av produksjonsrettigheter gjelder norske bedrifters deltakelse i internasjonalt samarbeid om utvikling og fremstilling av

forsvarsmateriell samt formidling av forsvarsmateriell mellom to tredjeland var i 2016 nærmere 190 millioner. I 2015 beløp disse tillatelsene seg til om lag 200 millioner kroner.

9.13 Utførsel av flerbruksvarer til militær bruk i mottakerlandet

Tabell 9.8 viser utførsel av flerbruksvarer omfattet av Liste II til militær sluttbruk i 2016.

Tabell 9.8 Oversikt over flerbruksvarer til militær sluttbruk

Land	Produkt	Verdi
Algerie	Kommunikasjonsutstyr	15 615
Canada	Sensorer	1 808
Egypt	Kommunikasjonsutstyr	42 530
Hellas	Sensorer	2 676
India	Navigasjon	2 466
Italia	Sensorer, navigasjon	10 450
Jordan	Kommunikasjonsutstyr	686
Kina	Sensorer	7 090
Kuwait	Kommunikasjonsutstyr	102 995
Malaysia	Kommunikasjonsutstyr	19 301
Peru	Sensorer	2 437
Saudi Arabia	Kommunikasjonsutstyr	63 396
Sveits	Beskyttelsesutstyr, kommunikasjon	945
Sverige	Kommunikasjonsutstyr	325
Thailand	Kommunikasjonsutstyr	4 847
Tyrkia	Sensorer, navigasjon	4 017
Tyskland	Sensorer	326
USA	Sensorer	12 179
	Total	294 089

9.14 Utførsel av beskyttelsesvester for bruk i humanitær minerydding

Tabell 9.9 fremstiller utførselen av beskyttelsesvester for bruk i humanitær minerydding i 2016.

Tabell 9.9 Oversikt over utførsel av beskyttelsesvester for bruk i humanitær minerydding

Mottaker	Bruk
Afghan Technical Consultants	Afghanistan
Ajuda Popular Da Noruega	Colombia, Mozambik
DAN Church Aid	D.R. Kongo, Libanon, Syria, Sør-Sudan
Danish Demining Group	Irak, Sør-Sudan, Vietnam
DBM TECH., JSC	Vietnam

Tabell 9.9 Oversikt over utførsel av beskyttelsesvester for bruk i humanitær minerydding

Mottaker	Bruk
IOM	Syria
ICRC GVA Logistics Centre	Sveits (lager)
International Committee of the Red Cross	Sveits (lager)
Iranian Mine Action Center (IRMAC)	Iran
LAMiNDA	Libanon
Lebanese Army-Mine Action Center	Libanon
Mine Detection Centre (MDC)	Afghanistan
Ministry of Defense the Republic of Tajikistan	Tajikistan
Norwegian Peoples Aid	Albania, Angola, Colombia, Irak, Kuwait, Mauritania, Palau, Somalia, Sør-Sudan, Tajikistan, Zambia
OSCE	Tajikistan
Saab Bofors Test Center AB	Sverige (testing)
State Investigation and Protection Agency	Bosnia & Herzegovina
Tajikistan National Mine Action Center	Tajikistan
Vietnam National Mine Action Center (VNMAC)	Vietnam

9.15 Bedrifter som har rapportert om eksport i 2016

Oversikten gir en oversikt over bedriftenes faktiske eksport på grunnlag av innvilgede lisenser. Totalt 93 bedrifter rapporterte om utførselen som danner grunnlaget for oversiktene i meldingen om eksporten av forsvarsmateriell som fant sted i 2016.

- Aerospace Industrial Maintenance Norway SF
- Andøya Test Center AS
- AS Delprodukt
- A-tec AS
- Berget AS
- Bertel O.Steen Defence & Security AS
- Bø våpen & sport Asle Karlsson Bø
- Chemring Nobel AS
- Comrod AS
- Diab AS
- DSG Technology AS
- Equipnor AS
- Forsvaret
- Forsvarets Logistikkorganisasjon
- Freyr Devik AS
- G-sport Mysen AS
- Galleon Embedded Computing AS
- GKN Aerospace Norway AS
- GRS Riflestocks AS
- H. Henriksen AS
- Hanevik Våpen
- Hansen Protection AS
- Hausken Lyddemper AS
- Heli-One (Norway) AS
- Honeywell Hearing Technologies AS
- HTS Maskinteknikk AS
- Hugo Munthe-Kaas
- IDT AS
- IKM Haaland AS
- Ing. Ragnar Hansen AS
- Ingeniør Harald Benestad AS
- Intersport Bogstadveien AS
- Jakt & Friluft AS
- Jaktdepotet AS
- Jens S. Transmisjoner AS
- Jotron AS
- Keytouch Technology AS
- Kitron AS
- KKC AS
- Kongsberg Defence & Aerospace AS
- Kongsberg Maritime AS
- Kongsberg Seatex AS
- Krico Norway AS
- Lilltech AS
- Lilltech Defence AS
- Magne Landrø AS
- Malm Orstad AS

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

- Metronor AS
- Nammo Bakelittfabrikken AS
- Nammo Raufoss AS
- Nimtech AS
- Norautron AS
- Nordic Unmanned AS
- Norma AS
- Norsk Elektro Optikk AS
- Norsk Luftambulansen AS
- Norsk Marinteknisk Forskningsinstitutt AS
- Nortek AS
- Norwegian Special Mission AS
- Ofotech AS
- Otto Olsen AS
- Pedersens Vaabenlager AS
- Politiets Fellestjenester
- Prox Dynamics AS
- Radionor Communications AS
- ROFI as
- Rohde & Schwarz Norge AS
- Rolls-Royce Marine AS Trondheim
- Ruff AS
- Rustfrie Bergh AS
- Safety & Security Service A/S
- Scanmatic AS
- Schou AS
- Seaproof Solutions AS
- Skytterlinken AS
- Steertech Raufoss AS
- Stiftelsen Flyhistorisk Museum Sola
- Swenor Import AS
- Saab Technologies Norway AS
- T&G Elektro A/S
- Taraldsvik Maskin AS
- Techni AS
- Thales Norway AS
- The Big 5 AS
- Tinex AS
- Umoe Mandal AS
- Vertebrae AS
- Villmarksbutikken AS
- Vinghøg AS
- Vaabenuset Nygård AS
- Våpensmia AS
- XXI Grossist Norge AS
- ZEFA Invest AS

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Utenriksdepartementet 27. oktober 2017 om eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2016, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid, blir sendt Stortinget

Vedlegg 1**Vareliste I – Forsvarsrelaterte varer**

Om vareliste I – forsvarsrelaterte varer (dette er en indikativ liste, og listen i sin helhet finnes på www.eksportkontroll.no)

ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	ML8	Energetiske materialer
ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	ML9	Krigsskip, marint utstyr og tilhørende komponenter
ML3	Ammunisjon	ML10	Luftfartøyer
ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	ML11	Annet elektronisk utstyr
ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	ML12	Våpensystemer med høy kinetisk energi
ML6	Kjøretøyer og komponenter	ML13	Ballistisk beskyttelse
ML7	Kjemiske og biologiske giftige midler og materialer	ML14	Militært treningsutstyr
		ML15	Billed-/videoutstyr
		ML16	Halvfabrikatkomponenter for utstyr på listen
		ML17	Diverse utstyr
		ML18	Produksjonsutstyr
		ML19	Energivåpen
		ML20	Superledende utstyr
		ML21	Programvare
		ML22	Teknologi

Vedlegg 2

LOV 1987–12–18 nr. 93: Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.

Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.

Lovens tittel endret ved lov 22 juni 1990 nr. 35.

§ 1. Kongen kan bestemme at varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militært bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer og teknologi som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger, jf. straffeloven § 147 a første ledd, ikke må utføres fra norsk tollområde uten særskilt tillatelse. Det kan også settes forbud mot at det uten særskilt tillatelse ytes tjenester som nevnt i første punktum. Det kan settes vilkår for tillatelsene.

Kongen kan likeså sette forbud mot at personer som har bopel eller oppholdssted i Norge og norske selskaper, stiftelser og sammenslutninger uten særskilt tillatelse driver handel med, formidler eller på annen måte bistår ved salg av våpen og militært materiell fra et fremmed land til et annet. Tilsvarende gjelder for strategiske varer og teknologi som er nærmere angitt i forskrift.

Kongen gir nærmere forskrifter til utfylling og gjennomføring av loven.

Endret ved lover 22 juni 1990 nr. 35, 17 juni 2005 nr. 56 (i kraft 1 juli 2005 iflg. res. 17 juni 2005 nr. 632).

§ 2. Enhver plikter å gi departementet den bistand og de opplysninger som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller i forskriftene gitt i medhold av den blir fulgt.

Til dette formål kan departementet foreta inspeksjon og kreve innsyn i registrerte regnskapsopplysninger, regnskapsmateriale, forretningspapirer og andre dokumenter som kan ha betydning. Departementet kan foreta kontrollen selv eller la oppnevnte sakkyndige gjøre det. I forbindelse med kontrollen skal departementet få tilgang til kontor- og bedriftslokaler og nødvendig hjelp og rettleiding. Klage etter forvaltningslovens §§ 14 og 15 har ikke oppsettende virkning med mindre underinstansen eller klageinstansen fastsetter det.

Pliktene etter første og annet ledd gjelder uten hinder av lovbestemt taushetsplikt.

Med de unntak som følger av bestemmelsene foran, har enhver taushetsplikt om det de får kunnskap om etter denne lov. Taushetsplikten er likevel ikke til hinder for

1. at opplysningen brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, bl.a. kan de brukes i forbindelse med saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll,
2. at opplysningene er tilgjengelige for andre tjenestemenn innen organet eller etaten i den utstrekning som trengs for en hensiktsmessig arbeids- og arkivordning, bl.a. til bruk av veiledning i andre saker,
3. at forvaltningsorganet gir andre forvaltningsorganer opplysninger om et foretaks forbindelse med organet og om avgjørelser som er truffet når det er nødvendig for å fremme avgiverorganets oppgaver etter denne lov,
4. at forvaltningsorganet anmelder eller gir opplysninger om lovbrudd til påtalemyndigheten eller vedkommende kontrollmyndighet, når det finnes ønskelig av allmenne omsyn eller forfølgning av lovbruddet har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver,
5. at forvaltningsorganet gir et annet forvaltningsorgan opplysninger (samordning) som forutsatt i lov om Oppgaveregisteret.

Departementet kan videre bestemme at offentlige organer som har med skatteligningen og kontrollen med merverdiavgiften å gjøre, skal få adgang til å gjøre seg kjent med de opplysninger som er gitt etter denne lov.

Forvaltningslovens §§ 13 til 13 e gjelder ikke.

Endret ved lover 6 juni 1997 nr. 35 (i kraft 1 nov 1997), 17 juli 1998 nr. 56 (i kraft 1 jan 1999).

§ 3. Departementet kan kreve beslag i regnskapsmateriale m.v. som nevnt i § 2 annet ledd. Er det grunn til å tro at det finnes slikt materiale, og gir forholdene ellers grunn til det, kan departe-

mentet kreve ransaking av kontorlokale og alle andre steder som ikke er privat hjem.

Krav om ransaking eller beslag skal rettes til politiet. Om den videre behandling av kravet gjelder reglene i straffeprosessloven så langt de passer. Den kravet rettes mot skal ha partsrettigheter etter straffeprosessloven og i den grad det er nødvendig for virksomheten, tilgang til det beslaglagte. Han blir likevel ikke av den grunn å regne som siktet for en straffbar handling. Straffeprosesslovens § 204 gjelder tilsvarende. Retten avgjør uten hensyn til § 212 første ledd i straffeprosessloven hvilke dokumenter mm. som retten skal se igjennom.

Endret ved lov 17 juli 1998 nr. 56 (i kraft 1 jan 1999).

§ 4. Når departementet krever ransaking eller beslag for å få opplysninger om et forhold som vedkommende er siktet eller tiltalt for, skal kravet behandles i særskilt sak etter reglene i § 3 annet ledd. Det samme gjelder når departementet krever å få se dokumenter mm. som ligger hos retten eller påtalemyndigheten uten at det er avgjort om de kan brukes i straffesaken. Hvis retten godtar kravet fra departementet, kan den sette som vilkår at opplysningene ikke skal benyttes i forbindelse med etterforskningen i straffesaken før det er endelig avgjort om påtalemyndigheten kan benytte dem i denne saken. Får påtalemyndigheten ikke medhold i sitt krav, kan departementet ikke gi opplysningene eller dokumentene videre til påtalemyndigheten med mindre det er lovlig etter de regler som ellers gjelder deres taushetsplikt ved straffbare handlinger.

§ 5. Dersom forholdet ikke rammes av strengere straffebud, straffes med bøter eller med fengsel inntil fem år eller med begge deler den som forsettlig:

1. utfører eller søker å utføre varer, teknologi eller tjenester i strid med denne lov eller forskrift som er gitt i medhold av den, eller
2. overtrer eller søker å overtrette noe vilkår som er satt i medhold av denne lov, eller

3. muntlig eller skriftlig gir uriktige opplysninger om forhold som er av betydning for adgangen til å utføre varer, teknologi eller tjenester når det skjer

- a. i erklæring avgitt til bruk for offentlig myndighet eller noen som handler på vegne av offentlig myndighet, i anledning av utførsel eller søknad om tillatelse til utførsel,
- b. i erklæring som skal sette en annen i stand til å gi slik erklæring som er nevnt under punkt a, eller

4. på annen måte overtrer eller søker å overtrette bestemmelser som er gitt i eller i medhold av denne lov.

På samme måte straffes medvirkning til noen overtredelse som nevnt i første ledd.

Uaktsom overtredelse som nevnt i første ledd eller medvirkning til det, straffes med bøter eller fengsel inntil to år.

§ 6. (Opphevet ved lov 20 juli 1991 nr. 66.)

§ 7. Departementet kan pålegge et foretak eller en person som ikke oppfyller sin opplysningsplikt etter § 2 en daglig, løpende mulkt, inntil opplysningsplikten er oppfylt.

Tvangsmulktens størrelse fastsettes under hensyn til hvor viktig det er at pålegget blir gjennomført.

Pålegg om mulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.

Kongen gir nærmere forskrifter om fastsettelse, beregning og ettergivelse av tvangsmulkt.

Endret ved lov 26 juni 1992 nr. 86.

§ 8. Loven trer i kraft straks. Forskrifter om kontroll av strategisk eksport gitt i medhold av Mellombels lov av 13. desember 1946 nr. 30 om utførsleforbud gjelder inntil videre.

Loven kommer ikke til anvendelse på tillatelser som er gitt før loven trer i kraft. Tjenesteytinger og meddelelse av teknologi mv. etter lovens ikrafttreden krever likevel tillatelse etter denne lov selv om de knytter seg til tidligere gitte tillatelser.

Vedlegg 3

Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester

Dato	FOR-2013-06-19-718
Departement	Utenriksdepartementet
Publisert	I 2013 hefte 9
Ikrafttredelse	19.06.2013
Sist endret	FOR-2017-06-06-740
Endrer	FOR-1989-01-10-51
Gjelder for	Norge
Hjemmel	LOV-1987-12-18-93-§1, FOR-1987-12-18-967
Kunngjort	25.06.2013 kl. 15.30
Rettet	24.09.2013 (EØS-henvisninger og § 2)
Korttittel	Forskrift om eksport av forsvarsmateriell mv.

Kapitteloversikt:

- Kap. 1. Innledende bestemmelser (§§ 1-2)
- Kap. 2. Lisens (§§ 3-8)
- Kap. 3. Eksport av forsvarsrelaterte varer til mottakere i EØS (§§ 9-12)
- Kap. 4. Sertifisering av norske foretak som mottakere i EØS (§§ 13-15)
- Kap. 5. Registrering, rapportering og oppfølging (§§ 16-21)
- Kap. 6. Generelle bestemmelser (§§ 22-27)
- Kap. 7. Sluttbestemmelser (§28)
- Vedlegg I Liste I – forsvarsrelaterte varer (2017)
- Vedlegg II Liste II – flerbruksvarer (2016)

Hjemmel: Fastsatt av Utenriksdepartementet 19. juni 2013 med hjemmel i lov 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. § 1, jf. delegeringsvedtak 18. desember 1987 nr. 967. EØS-henvisninger: EØS-avtalen vedlegg II kap. XIX nr. 3q (direktiv 2009/43/EF). Endringer: Endret ved forskrifter 30 juni 2014 nr. 898, 9 sep 2014 nr. 1163, 13 feb 2015 nr. 124, 12 jan 2016 nr. 32, 21 des 2016 nr. 1831, 6 juni 2017 nr. 740. Rettelser: 24.09.2013 (EØS-henvisninger og § 2).

Kap. 1. Innledende bestemmelser*§ 1. Hva forskriften omfatter*

Forskriften gjelder eksport av nærmere angitte varer, teknologi, herunder immaterielle ytelser, tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter for varer, samt visse tjenester.

Særlige bestemmelser gjelder for eksport av angitte ytelser fra en leverandør i en EØS-stat til en mottaker i en annen EØS-stat når det uttrykkelig fremgår av denne forskrift.

§ 2. Definisjoner

(1) Med *forsvarsrelaterte varer* menes de produkter som til enhver tid er oppført på liste I som utgjør vedlegg I til denne forskrift.

(2) Med *flerbruksvarer* menes de produkter som til enhver tid er oppført på liste II som utgjør vedlegg II til denne forskrift.

(3) Med *eksport* menes enhver utførsel fra norsk tollområde av varer, tjenester og teknologi som omfattes av denne forskrift.

(4) Med *overføring* menes eksport av forsvarsrelaterte varer fra en leverandør eller tollager i en EØS-stat til en mottaker i en annen EØS-stat.

(5) Med *leverandør* menes enhver juridisk eller fysisk person som er rettslig ansvarlig for eksport av ytelser etter denne forskrift.

(6) Med *mottaker* menes enhver juridisk eller fysisk person som er rettslig ansvarlig for mottak av ytelser etter denne forskrift.

(7) Med *lisens* menes tillatelse fra Utenriksdepartementet til å eksportere nærmere angitte ytelser til en juridisk eller fysisk person.

(8) Med *overføringslisens* menes tillatelse fra nasjonale myndigheter i en EØS-stat, som gir leverandøren rett til å overføre forsvarsrelaterte varer til en mottaker i annen EØS-stat.

(9) Med *transitt* menes transport av varer over norsk tollområde uten omlasting, når avsender og mottaker befinner seg utenfor norsk tollområde.

Kap. 2. Lisens

§ 3. Lisensplikt

Eksport av visse varer, nærmere angitt teknologi, herunder immaterielle ytelser, tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter for varer eller visse tjenester krever lisens fra Utenriksdepartementet om ikke annet følger av denne forskrift. Departementet avgjør i tvilstilfeller om en ytelse er lisenspliktig eller ikke. Lisensplikten gjelder også ved eksport av varer fra tollager.

§ 4. Lisensplikt etter varelistene

Eksport av varer og teknologi oppført på liste I og liste II som utgjør vedlegg til denne forskrift, krever lisens fra Utenriksdepartementet. Lisensplikten knyttet til liste I gjelder også for materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, uavhengig av nåværende tilstand.

⁰ Endret ved forskrift 9 sep 2014 nr. 1163.

§ 5. Lisensplikt for tjenester

Tjenester knyttet til varer og teknologi oppført på liste I og II samt tjenester for øvrig som kan tjene til å utvikle et lands militære evne, som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet, krever lisens fra Utenriksdepartementet.

§ 6. Lisensplikt for handel og formidling

Handel, formidling eller annen bistand ved salg av varer og teknologi som omfattes av liste I fra et fremmed land til et annet, krever lisens fra Utenriksdepartementet. Tilsvarende gjelder ved formidling av varer oppført i liste II samt tilhørende teknologi og tjenesteytelse der det er kjent eller

grunn til å forstå at varen, teknologien eller tjenesten er eller kan være ment, helt eller delvis, for bruk i forbindelse med utvikling, produksjon, håndtering, drift, vedlikehold, lagring, deteksjon, identifikasjon eller spredning av kjemiske, biologiske eller kjernefysiske våpen eller andre kjernefysiske sprenglegemer, og i forbindelse med utvikling, produksjon, vedlikehold eller lagring av missiler som kan levere slike våpen.

§ 7. Lisensplikt for øvrige varer, teknologi og tjenester

I tillegg til liste I og II er eksport av følgende varer, teknologi og tjenester lisenspliktige:

- enhver vare, teknologi og tjenesteytelse der eksportøren er kjent med eller har grunn til å forstå at varen, teknologien eller tjenesten er eller kan være ment, helt eller delvis, for bruk i forbindelse med utvikling, produksjon, håndtering, drift, vedlikehold, lagring, deteksjon, identifikasjon eller spredning av kjemiske, biologiske eller kjernefysiske våpen eller andre kjernefysiske sprenglementer. Tilsvarende regler gjelder for eksport av enhver vare, teknologi eller tjeneste som kan benyttes til utvikling, produksjon, vedlikehold eller lagring av missiler som kan levere slike våpen,
- enhver vare, teknologi eller tjeneste til militær bruk til områder som er underlagt våpenembargo vedtatt av FN's sikkerhetsråd med hjemmel i FN-paktens kapittel VII eller andre tiltaksregimer Norge har sluttet seg til,
- enhver vare, teknologi og tjeneste til militær bruk til områder hvor det er krig, krig truer eller til land hvor det er borgerkrig.
- enhver vare, teknologi og tjeneste som direkte kan tjene til å utvikle en stats militære evne på en måte som ikke er forenlig med vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser.

§ 8. Unntak fra lisensplikt

Lisensplikten i § 3, jf. § 4 – § 7, gjelder ikke for:

- varer oppført på Liste II i utenlandsk eie og som returneres til utlandet etter å ha vært midlertidig innført til Norge i forbindelse med utstilling og demonstrasjon,
- redningsutstyr og oljevernustyr som utføres i forbindelse med hjelpeaksjoner,
- skytevåpen, våpendeler og ammunisjon som utføres i henhold til våpenloven, jf. forskrift 25. juni 2009 nr. 904 om skytevåpen, våpendeler og ammunisjon, femte del,
- varer som utføres til den europeiske romorganisasjonen ESA, eller en representant for

- denne, og som er strengt nødvendig for organisasjonens offisielle virksomhet. Unntaket gjelder bare for leveranser til ESAs medlemsland,
- e. varer oppført på liste II som utelukkende er i transitt gjennom norsk tollområde, når avsender og mottaker befinner seg utenfor norsk tollområde. Det samme gjelder varer oppført på liste I dersom både avsender og mottaker befinner seg innenfor EØS,
 - f. varer, teknologi og tjenester til bruk på norsk kontinentalsokkel,
 - g. varer, teknologi og tjenester til bruk om bord på norskeide skip under norsk flagg og norskeide luftfartøyer, i utenriksfart,
 - h. eksport fra norsk forsvarsmyndighet, forutsatt at eiendomsretten til varen ikke overføres og varen skal benyttes av norske styrker i utlandet. Unntaket gjelder også for varer som norsk forsvarsmyndighet sender ut for reparasjon, vedlikehold,
 - i. oppdatering eller lignende, med retur til Norge. I henhold til disse unntaksbestemmelsene skal forsvarsmyndigheten hvert år, innen 15. februar, sende rapport til Utenriksdepartementet om all utførsel som nevnt ovenfor foretatt i løpet av det foregående kalenderår,
 - j. forsvarsmateriell som eies av et NATO-lands eller et EØS-stats forsvarsmyndighet, og som returneres til utlandet etter å ha vært midlertidig innført til Norge i forbindelse med øvelse eller trening.

⁰ Endret ved forskrift 30 juni 2014 nr. 898.

Kap 3. Eksport av forsvarsrelaterte varer til mottakere i EØS

§ 9. Overføringslisens

Overføring av forsvarsrelaterte varer til mottakere i EØS kan kun skje på grunnlag av en generell overføringslisens, en global overføringslisens eller en individuell overføringslisens utferdiget av Utenriksdepartementet. Reglene om overføringslisenser gjelder kun forsvarsrelaterte varer oppført på liste I som utgjør vedlegg til denne forskrift.

§ 10. Generell overføringslisens

Generelle overføringslisenser for forsvarsrelaterte varer kunngjøres av Utenriksdepartementet. Lisensene kan benyttes av leverandører i Norge etter forutgående registrering hos Utenriksdepartementet. Generelle overføringslisenser gjelder bestemte varekategorier, til en kategori eller kate-

gorier av mottakere i EØS og det kan settes særlige vilkår for lisensene.

Generelle overføringslisenser skal kunngjøres dersom:

- a. mottakeren inngår i en EØS-stats væpnede styrker eller en offentlig oppdragsgiver på forsvarsområdet som foretar innkjøp som utelukkende skal brukes av en EØS-stats væpnede styrker,
- b. mottakeren er et foretak som er sertifisert i samsvar med § 13,
- c. overføringen gjøres med sikte på demonstrasjon, evaluering eller utstilling,
- d. overføringen gjøres med sikte på vedlikehold eller reparasjon, dersom mottakeren er den opprinnelige leverandøren av de forsvarsrelaterte varene.

⁰ Endret ved forskrift 30 juni 2014 nr. 898.

§ 11. Global overføringslisens

Ved overføring av forsvarsrelaterte varer som ikke omfattes av en generell overføringslisens, kan Utenriksdepartementet, etter skriftlig søknad fra leverandør i Norge, utferdige en global overføringslisens. Lisensene gis for en periode på tre år med mulighet for forlengelse. Globale overføringslisenser gjelder bestemte forsvarsrelaterte varer eller kategorier av varer til mottakere eller kategori av mottakere i en eller flere EØS-stater. Det kan settes særlige vilkår for lisensene.

§ 12. Individuell overføringslisens

Ved overføring av forsvarsrelaterte varer som ikke omfattes av en generell overføringslisens og en global overføringslisens ikke kan innvilges, kan Utenriksdepartementet, etter skriftlig søknad fra leverandør i Norge, utferdige en individuell overføringslisens. Lisensen gjelder en spesifisert mengde forsvarsrelaterte varer til en mottaker i en EØS-stat i en eller flere sendinger.

En individuell overføringslisens skal benyttes dersom:

- a. søknaden om overføringslisens er begrenset til en overføring,
- b. det er nødvendig for å beskytte Norges grunnleggende sikkerhetsinteresser, eller av hensyn til den offentlige orden,
- c. det er nødvendig for å overholde Norges internasjonale forpliktelser, eller
- d. det er tungtveiende grunner til å tro at leverandøren ikke vil være i stand til å oppfylle vilkårene for å få en global overføringslisens.

Kap. 4. Sertifisering av norske foretak som mottakere i EØS

§ 13. *Sertifisering av foretak i Norge*

Utenriksdepartementet kan, etter skriftlig søknad, sertifisere foretak etablert i Norge for mottak av forsvarsrelaterede varer under generelle overføringslisenser kunngjort av andre EØS-stater.

Utenriksdepartementet skal gjennom sertifiseringsprosessen vurdere det mottakende foretaks pålitelighet, særlig med hensyn til foretakets evne til å overholde eksportbegrensningene for forsvarsrelaterede produkter mottatt i henhold til en generell overføringslisens fra en annen EØS-stat. Ved vurderingen vil det særlig legges vekt på følgende kriterier:

- a. dokumentert erfaring fra forsvarsvirksomhet, der det særlig tas hensyn til foretakets historikk med hensyn til overholdelse av eksportrestriksjoner, eventuelle rettsavgjørelser i denne forbindelse, eventuelle tillatelser til å produsere eller markedsføre forsvarsrelaterede varer, og hvorvidt foretaket har erfarent lederpersonale,
- b. relevant industriell virksomhet i forbindelse med forsvarsrelaterede varer i EØS, særlig evne til system-/delsystemintegrasjon,
- c. særskilt utpeking av en overordnet leder som skal være personlig ansvarlig for overføringer og eksport,
- d. en skriftlig erklæring fra foretaket, undertegnet av den overordnede lederen nevnt i bokstav c), om at foretaket vil iverksette alle nødvendige tiltak for å overholde og håndheve alle særlige vilkår knyttet til sluttbruk og eksport av hver bestanddel eller hver vare det har mottatt,
- e. en skriftlig erklæring fra foretaket, undertegnet av den overordnede lederen nevnt i bokstav c), om at det med behørig aktsomhet, som svar på anmodninger og forespørsler fra Utenriksdepartementet, vil fremskaffe detaljerte opplysninger om sluttbrukere eller sluttbruk av alle eksporterte varer som er overført eller mottatt i henhold til en overføringslisens fra en annen EØS-stat,
- f. en beskrivelse, kontrastert av den overordnede lederen nevnt i bokstav c), av det interne programmet for sikring av samsvar med kravene eller av foretakets ledelsessystem for overføring eller eksport. I den nevnte beskrivelsen skal det gis nærmere opplysninger om de organisasjonsmessige, menneskelige og tekniske ressursene ledelsen rår over i forbindelse med overføringer og eksport, ansvarskje-

den i foretaket, internkontrollrutiner, holdningsskapende tiltak og opplæring av personalet, fysiske og tekniske sikkerhetsordninger, journalføring og sporbarhet av overføringer og eksport.

0 Endret ved forskrift 30 juni 2014 nr. 898.

§ 14. *Utstedelse av sertifikat*

Utenriksdepartementet utsteder et sertifikat til godkjente mottakende foretak i Norge. Sertifikatet skal inneholde informasjon om utstedende myndighet, foretakets navn og adresse, gyldighetstid samt en erklæring om at foretaket oppfyller kravene til sertifisering. Sertifikatet kan også inneholde vilkår knyttet til innhenting av informasjon som er nødvendig for kontroll av om kriteriene i § 13, 2. ledd er oppfylt samt suspensjon eller tilbakekalling av sertifikatet.

Sertifikatets gyldighetstid fastsettes av Utenriksdepartementet, men kan ikke overstige fem år.

Sertifiserte foretak i Norge vil bli meldt inn til EUs sentrale register og som publiseres på EU-kommisjonens hjemmeside.

§ 15. *Kontroll med sertifiserte foretak*

Utenriksdepartementet vil minst hvert tredje år kontrollere at mottakende foretak oppfyller kravene for sertifisering, jf. § 13, 2. ledd, samt eventuelle vilkår fastsatt i sertifikatet, jf. § 14. Dersom det sertifiserte foretaket ikke lenger oppfyller kravene vil Utenriksdepartementet pålegge foretaket å iverksette tiltak for å sikre oppfyllelse av samtlige krav og vilkår. Utenriksdepartementet kan også suspendere eller tilbakekalle sertifisering.

Kap 5. Registrering, rapportering og oppfølging

§ 16. *Registrering*

Leverandøren skal føre et detaljert og fullstendig register over eksport av forsvarsrelaterede varer oppført på liste I som utgjør vedlegg til denne forskrift. Registeret skal inneholde dokumenter med følgende opplysninger:

- a. en beskrivelse av varen og dens referanse til liste I,
- b. mengde og verdi,
- c. overføringsdatoer,
- d. leverandørens og mottakerens navn og adresse,
- e. dersom det er kjent eller påkrevet etter § 24, sluttbruken og sluttbrukeren av varen,

- f. dokumentasjon på at opplysninger vedrørende eksportbegrensninger er oversendt mottakeren,
- g. tolldeklarasjon med ekspedisjons- og løpenummer.

§ 17. Rapportering

Leverandøren skal rapportere til Utenriksdepartementet kvartalsvis, på fastsatt skjema, om all eksport og overføring av forsvarsrelaterte varer oppført på liste I.

§ 18. Arkivering

Leverandøren skal oppbevare registre og lisenser i minst ti år fra utløpet av det kalenderåret eksporten fant sted. Utenriksdepartementet kan pålegge leverandøren å fremvise denne dokumentasjonen for kontroll.

§ 19. Informasjon om vilkår

Leverandøren skal informere mottakerne om vilkår for lisensen, herunder begrensninger i forbindelse med sluttbruk eller re-eksport.

§ 20. Oppfølging av eksport

Leverandøren skal påse at forsvarsrelaterte varer, flerbruksvarer, teknologi eller tjenester som overføres eller eksporteres, er i samsvar med innvilget lisens, går til fastsatt bestemmelsessted, ikke fra- viker godkjent beskrivelse eller kvantum angitt i lisensen, samt at eksporten skjer innen den gyldighetstid og på de særlige vilkår som er fastsatt i lisensen.

§ 21. Kontroll ved eksport

Leverandøren skal ved eksport av lisenspliktige varer og teknologi legge frem gyldig lisens for tollmyndigheten senest ved fremleggelse av tolldeklarasjon.

Kap 6. Generelle bestemmelser

§ 22. Lisenssøknad

Lisenssøknad skal fremmes skriftlig og på fastsatt skjema undertegnet av den som har fullmakt til å handle på leverandørens vegne. For overføringslisenser gjelder også særskilte regler i kap. 3.

Leverandøren skal legge frem alle opplysninger og dokumentasjon som Utenriksdepartementet finner nødvendig for behandling av søknaden.

At bindende avtaler er inngått eller at betaling er mottatt vil ikke kunne legges til grunn for innvilgelse av tillatelse til utførsel. Ved avtaler om eksport av lisenspliktige varer bør det alltid tas forbehold om at søknad om lisens innvilges.

0 Endret ved forskrift 6 juni 2017 nr. 740.

§ 23. Vilkår for innvilgelse av lisens

Utenriksdepartementet kan sette vilkår i tråd med formålet til lov 18. desember 1987 nr. 93 for innvilgelse av lisens i medhold av denne forskrift.

§ 24. Sluttbrukererklæring

Utenriksdepartementet kan kreve at leverandøren fremlegger en sluttbrukererklæring.

§ 25. Tilbakekalling av lisens

Lisens gitt i medhold av denne forskrift kan tilbakekalles, suspenderes eller begrenses dersom leverandøren misbruker lisensen eller misligholder vilkårene i denne. Det samme gjelder dersom leverandøren handler i strid med bestemmelser gitt i denne forskrift. Lisens kan også tilbakekalles, suspenderes eller begrenses dersom det fremkommer nye opplysninger eller de politiske eller faktiske forhold i mottakerstaten eller området endres, og dette vesentlig endrer grunnlaget for lisensen. For øvrig gjelder de alminnelige regler om omgjøring av enkeltvedtak.

§ 26. Endring, forlengelse og overdragelse av lisens

Leverandøren må søke Utenriksdepartementet om endring eller forlengelse av innvilgede lisenser samt for å overdra slike til andre.

§ 27. Retur av lisens

Lisenser som ikke er benyttet eller ikke kan benyttes som forutsatt, returneres til Utenriksdepartementet med en redegjørelse for årsaken. Det samme gjelder om en innvilget lisens har gått tapt.

Kap 7. Sluttbestemmelser*§ 28. Ikrafttreden*

Forskriften trer i kraft straks. Fra samme tidspunkt oppheves forskrift 10. januar 1989 nr. 51 til gjennomføring av utførelsesreguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi.

Vedlegg I

Liste I – forsvarsrelaterte varer (2017)

0 Endret ved forskrifter 30 juni 2014 nr. 898, 13 feb 2015 nr. 124, 21 des 2016 nr. 1831, 6 juni 2017 nr. 740.

Vedlegg II

Liste II – flerbruksvarer (2016)

0 Endret ved forskrifter 13 feb 2015 nr. 124, 12 jan 2016 nr. 32, 21 des 2016 nr. 1831.

Vedlegg 4

Retningslinjer for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål av 28. februar 1992

Sist revidert: 5. november 2014

1.1 Anvendelsesområde

Disse retningslinjene gjelder Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsrelaterte varer, materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, samt teknologi og tjenester for militære formål, jf. lov av 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. (eksportkontrollloven) og forskrift av 19. juni 2013 nr 718 om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester (eksportkontrollforskriften). Retningslinjene kan også anvendes ved eksport av flerbruksvarer samt tilhørende teknologi og tjenester til militær sluttbruk. Retningslinjene gjelder ikke for leveranser av ubetydelig omfang og som ikke er for militær bruk eller for politibruk.

1.2 Formål

Formålet med retningslinjene er å utdype prosedyrene for og de kriterier som vektlegges ved Utenriksdepartementets behandling av søknader som beskrevet i punkt 1.1.

1.3 Adgang til fravikelse

Departementet kan fravike retningslinjene i enkeltsaker der særlige hensyn gjør seg gjeldene.

2. Overordnede prinsipper og vurderingskriterier

2.1 Grunnlag for vurderingen

Utgangspunktet for vurderingen av søknader som beskrevet i 1.1 er Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato sammenholdt med Stortingets enstemmige presisering i 1997, jf. 2.2. Regjeringen anser Stortingets

vedtak som et bindende pålegg, og eksportreguleringen skal sikre at det blir fulgt

EUs felles holdning om våpeneksport (2008/944/CSFP) artikkel 2 og FN-avtalen om handel med konvensjonelle våpen (ATT) av 3. april 2013 artikkel 6 og 7, jf. vedlegg A og B, danner også grunnlag for vurdering av slike søknader.

2.2 Regjeringens erklæring, Stortingets vedtak og Stortingets presisering

a. Regjeringens erklæring av 1959

Det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig.

b. Stortingets vedtak av 1959

Stortinget tar til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurdering må etter Stortingets mening være avgjørende for om eksport skal finne sted.

c. Stortingets presisering av 1997

Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter.

2.3 Særlige avslagsgrunnlag

I tillegg til prinsippene som følger av Regjeringens erklæring og Stortingets vedtak, skal søknader som beskrevet i 1.1 avslås med grunnlag i vedlegg A (Kriterium 1–4) og vedlegg B (artikkel 6–7) dersom:

- dette er uforenlig med Norges internasjonale forpliktelser (jf K1, og ATT artikkel 6),
- det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til intern undertrykking (jf K2, og ATT artikkel 7),
- eksport vil kunne fremprovosere eller forlenge væpnede konflikter eller forverre eksisterende motsetninger eller konflikter i den endelige bestemmelsesstaten (jf K3),
- det er åpenbar fare for at den påtenkte mottakeren vil bruke den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, til å angripe en annen stat eller tvinge gjennom territorialkrav med makt (jf K4),
- det foreligger kunnskap om at det militære utstyret vil kunne bli brukt til å begå folkemord, forbrytelser mot menneskeheten eller krigsforbrytelser (jf ATT artikkel 6),
- det er overveiende sannsynlig at det militære utstyret vil innebære brudd på internasjonale regler om terrorisme og regler om transnasjonal organisert kriminalitet (jf ATT artikkel 7).

2.4 Særlige vurderingskriterier

I tillegg til prinsippene som følger av Regjeringens erklæring og Stortingets vedtak, skal det ved vurdering av søknader som beskrevet i 1.1 med grunnlag i vedlegg A (Kriterium 5–8) og vedlegg B (artikkel 7) særlig tas hensyn til:

- den nasjonale sikkerheten i Norge, allierte og vennligsinnede land (jf K5),
- kjøperlandets atferd overfor verdenssamfunnet, særlig med hensyn til landets holdning til terrorisme, hvilke allianser det har inngått, og respekten for folkeretten (jf K6),
- risiko for at den militære teknologien eller det militære utstyret skal bli ulovlig omsatt i kjøperlandet eller reeksportert på ugunstige vilkår (jf K7),
- forenligheten mellom eksporten av militær teknologi og militært utstyr og mottakerlandets økonomiske og tekniske evne, samtidig som det tas hensyn til at det er ønskelig at stater kan dekke sine legitime sikkerhets- og forsvarsbehov med minst mulig innsats av menneskelige og økonomiske ressurser til våpen (jf K8),
- risikoen for at våpeneksporten kan bli brukt til å gjennomføre alvorlig kjønnsbasert vold eller vold mot kvinner og barn (jf ATT artikkel 7).

3. Varekategorier og landgrupper

3.1 Varekategorier

Ved behandling av søknader benyttes følgende varekategorier:

Varekategori A:

Kategorien omfatter våpen, ammunisjon og visse typer militært materiell. I tillegg omfattes annet materiell med strategisk kapasitet som vesentlig kan påvirke de militære styrkeforhold ut over nabolandet.

Varekategori B:

Kategorien omfatter øvrige forsvarsrelaterede varer som ikke har egenskaper eller bruksområder som definert for varekategori A.

3.2 Landgrupper

Ved behandling av søknader benyttes følgende landgrupper:

- a. *Landgruppe 1* består av de nordiske land og NATOs medlemsland, samt enkelte særskilt nærstående land.
- b. *Landgruppe 2* består av andre land enn de som omfattes av gruppe 1 og som er godkjent etter regjeringsbehandling som mottakere av varer i kategori A.
- c. *Landgruppe 3* består av land utenfor gruppe 1 og 2 og som Norge ikke selger våpen og ammunisjon som definert som varekategori A til, men som etter vurdering kan motta annet materiell som definert som varekategori B.
- d. *Landgruppe 4* er land som Norge ikke selger A- eller B-materiell til fordi de befinner seg i et område hvor det er krig eller krig truer, land hvor det er borgerkrig eller land hvor en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område tilsier at eksport av våpen og militært materiell ikke bør finne sted, eller land som er omfattet av bindende sanksjoner vedtatt av FNs Sikkerhetsråd eller andre tiltaksregimer som Norge har sluttet seg til.

4. Eksport av varer med selvstendig funksjon

4.1 Endelig mottakerland

Ved eksport av varer med selvstendig funksjon skal søknaden alltid vurderes ut fra endelig mottakerland uavhengig av om eksport skjer direkte eller via tredjeland.

4.2 Varekategori A

Ved eksport av varer med selvstendig funksjon i varekategori A legges følgende kriterier til grunn:

- a. Eksport av varer i kategori A kan ikke finne sted til andre sluttbrukere enn statlige myndigheter. Eksport av jakt og konkurransevåpen kan likevel finne sted til myndighetsgodkjente mottakere i mottakerstaten.
- b. Eksport av varer i kategori A vil normalt tillates når kunden er, eller opptrer på vegne av, forsvarsmyndigheter i land i gruppe 1, såfremt dokumentasjon som godtgjør dette foreligger.
- c. Eksport av varer i kategori A til land utenfor gruppe 1 vil kreve regjeringsbehandling. Land som blir godkjent som mottakere av varer i kategori A etter regjeringsbehandling, utgjør gruppe 2. Innvilgelse av lisens i slike tilfeller forutsetter fremlegging av myndighetsbekreftet sluttbrukererklæring med reeksport-klausul, dvs. erklæring som fastslår at reeksport ikke må finne sted uten norske myndigheters godkjenning.

4.3 Varekategori B

For eksport av varer i kategori B vil det normalt kunne tilstås lisens for land i gruppe 1, 2 og 3 såfremt tilfredsstillende dokumentasjon på sluttbruk og sluttbruker er fremlagt.

4.4 Landgruppe 4

Eksport av kategori A- og kategori B-produkter kan ikke finne sted til land i gruppe 4, med mindre særlige hensyn gjør seg gjeldende.

5. Eksport av materiell opprinnelig konstruert eller modifisert for militært formål

5.1 Materiell uten militær bruksverdi

Ved eksport av materiell opprinnelig konstruert eller modifisert for militært formål, men som vurderes å ikke lenger ha noen militær bruksverdi, kan lisens innvilges til mottakere i landgruppene 1, 2 og 3, såfremt tilfredsstillende dokumentasjon på sluttbruk og sluttbruker er fremlagt.

6. Eksport av deler (delleveranser)

6.1 Definisjon

Med delleveranser menes leveranser av varer som ikke har noen selvstendig funksjon.

6.2 Delleveranse under samarbeidsavtaler

Ved delleveranser under samarbeidsavtaler med bedrifter eller myndigheter i andre land, skal eksportlisens gis når avtalen er godkjent av norske myndigheter. Samarbeidsavtaler med land og bedrifter i landgruppe 1 bør normalt godkjennes, såfremt de norske deler, delsystemer eller komponenter samordnes med deler fra andre leveringskilder, og at det ferdige produkt ikke fremstår som norsk. Det kan i disse tilfellene avstås fra dokumentasjon for sluttbruk av det ferdige produkt.

6.3 Andre delleveranse

- a. Ved delleveranser til prosjekter som ikke er myndighetsgodkjente, og der leveransen er basert på markedstilgjengelig teknologi og kundens produktbeskrivelse, skal lisens i alminnelighet innvilges til de land som ikke tilhører gruppe 4, dersom det ferdige produkt ikke fremstår som norsk. Det kan i disse tilfellene avstås fra dokumentasjon for sluttbruk.
- b. Søknad om eksportlisens for delleveranser av annen type enn nevnt i 6.2 og 6.3 a) skal behandles på samme måte som ved eksport av sluttproduktet.

7. Eksport av teknologi, herunder bl. a. produksjonsrettigheter og tekniske data

7.1 Definisjon

Med teknologi menes her innsikt som er avgjørende for å utvikle, produsere, vedlikeholde eller bruke en vare.

7.2 Produksjonsrettigheter

Søknad om overføring av produksjonsrettigheter skal behandles med sikte på å sikre at overføringen ikke har som formål å omgå norsk eksportregulering.

7.3 Eksport av teknologi under godkjente samarbeidsavtaler

Ved eksport av teknologi som inngår i samarbeidsavtaler med bedrifter eller myndigheter i andre land, skal lisens innvilges såfremt avtalen er godkjent av norske myndigheter.

7.4 Eksport av teknologi utenfor godkjente samarbeidsavtaler

a. Generelt

Ved behandlingen av søknader om eksport som ikke er ledd i myndighetsgodkjent samarbeid, skal det bringes på det rene hvilken kategori det ferdige produkt vil tilhøre.

b. Produksjonsrettigheter i varekategori A

Ved eksport av produksjonsrettigheter for en vare i kategori A, kan tillatelse bare gis for overføring til land i gruppene 1 og 2 og etter tilsvarende prinsipper som for øvrig gjelder for eksport av varer under denne kategorien.

Som vilkår for tillatelsen skal den norske selger av produksjonsrettighetene pålegges å innarbeide i forbehold i kontrakten om at eventuell overføring eller reeksport av produksjonsrettigheter til en tredjepart må forelegges norske myndigheter for godkjenning. Søknad om slik sublisensiering skal behandles på samme måte som overføring av produksjonsrettighetene direkte fra Norge.

c. Produksjonsrettigheter i varekategori B

For overføring av produksjonsrettigheter til varer i kategori B skal lisens normalt innvilges for land i gruppene 1, 2 og 3. Utenriksdepartementets krav til dokumentasjon og kontraktbetingelser vil i disse tilfeller bero på en konkret vurdering hvor bl. a. produktets egenskaper, produksjonslandets egen eksportpolitikk, den interne situasjonen i landet og risikoen ved eventuell eksport til uønskede mottakere, tas i betraktning.

d. Annen teknologioverføring

Ved andre typer teknologioverføringer kan det ikke oppstilles detaljerte retningslinjer. Vurderingen av eksportsøknaden vil måtte avhenge av i hvilken grad teknologi-overføringen knytter seg til et produkts militære funksjon. Jo mer dette er tilfelle, dess mer skal vurderingen av en søknad basere seg på retningslinjene for eksport av ferdigproduktet i tilsvarende varekategori.

8. Tjenester

8.1 Generelt

Tjenester kan være knyttet til utvikling, produksjon, vedlikehold og bruk av et produkt, men behøver ikke være knyttet til noe produkt for å måtte ha tillatelse etter forskriftenes §§ 3, 5 og 7. Militær planlegging vil også være omfattet.

8.2 Tjenester tilknyttet forsvarsrelaterte varer

Tjenester som er tilknyttet forsvarsrelaterte varer, og som utgjør en vesentlig forutsetning for varens utvikling, produksjon, vedlikehold eller bruk, følger de samme retningslinjer som ved eksportlisen for selve produktet.

8.3 Andre tjenester

Tjenester som ikke er konkret knyttet til en vare, men som vedrører militær planlegging, bør tillates til land i gruppene 1 og 2 og nektes til land i gruppe 4. Innvilgelse til land i gruppe 3 må vurderes konkret med utgangspunkt i tjenestens antatte militære og mulige politiske virkning.

9. Samarbeids- og utviklingsprosjekter

9.1 Prosjekt godkjent av norske forsvarsmyndigheter

Eksport av varer, tjenester og teknologi til land Norge har samarbeidsavtaler med skal tillates dersom leveransen finner sted under et prosjekt som er godkjent av norske forsvarsmyndigheter med det hovedsiktemål å ivareta samarbeidslandenes egne forsvarsbehov. Dersom det ferdige produkt ikke fremstår som norsk, kan det reeksporteres etter samarbeidslandets eksportkontrollregler.

9.2 Produkt med flernasjonalt identitet

Ved samarbeidsprosjekter som er av en slik art at det ferdige produkt fremstår med flernasjonalt identitet, kan produksjonslandets eksportkontrollregler legges til grunn ved eksport til tredjeland. I forbindelse med godkjenningen av samarbeidsprosjektet skal eksportvilkårene for det ferdige produkt til tredjeland avtales mellom samarbeidslandenes myndigheter.

10. Prosedyreregler

10.1 Saksbehandlingstid

Søknader som omfattes av retningslinjene, bør være ferdigbehandlet av Utenriksdepartementet senest innen 12 uker når det gjelder kategori A-produkter og senest innen 6 uker for øvrige søknader.

10.2 Foreleggelse for Regjeringen

Dersom søknaden om eksport berører viktige forsvars spørsmål eller materiellsamarbeid med

andre land, eller næringsinteresser, skal forelegges Regjeringen på egnet måte.

10.3 Tekniske sakkyndige

Ved vurdering av tekniske sider og bruksområde for produkt, teknologi, data-pakke eller tjeneste konsulteres om nødvendig Forsvarsdepartementet ved Forsvarets forskningsinstitutt.

Vedlegg A¹

Kriterium 1

Respekt for medlemsstatenes internasjonale forpliktelser, særlig sanksjoner som er vedtatt av FNs sikkerhetsråd eller av Den europeiske union, avtaler om ikke-spredning og andre emner samt andre internasjonale forpliktelser.

Eksportlisens skal ikke utstedes dersom dette er uforenlig med blant annet:

- a. medlemsstatenes internasjonale forpliktelser og deres plikt til å overholde våpenblokade innført av De forente nasjoner (FN), Den europeiske union (EU) og Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE),
- b. medlemsstatenes forpliktelser etter avtalen om ikke-spredning av kjernefysiske våpen, konvensjonen om biologiske våpen og toksinvåpen og konvensjonen om kjemiske våpen,
- c. medlemsstatenes forpliktelse til å avstå fra å eksportere enhver form for anti-personellminer.
- d. medlemsstatenes forpliktelser innenfor rammen av Australia-gruppen, kontrollregimet for rakettvåpenteknologi, Zangger-komiteen, gruppen av leverandører av kjernefysisk materiale, Wassenaar-samarbeidet og Haag-atferdskodeksen mot spredning av ballistiske raketter (HCOC).

Kriterium 2

Respekt for menneskerettighetene og internasjonal humanitærrett i den endelige bestemmelsesstaten.

Medlemsstatene skal vurdere mottakerstatens holdninger til relevante prinsipper som er nedfelt i internasjonale menneskerettsinstrumenter, og skal deretter:

- a. avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til intern undertrykking,

- b. i hvert enkelt tilfelle utøve særlig forsiktighet og ta hensyn til hvilken type militær teknologi eller militært utstyr det gjelder, når de utsteder lisens til land der kompetente organer i FN, Europarådet eller EU har konstatert alvorlige brudd på menneskerettighetene.

Teknologi eller utstyr som kan brukes til intern undertrykking, skal i denne forbindelse omfatte blant annet slik teknologi eller slikt utstyr, eller tilsvarende teknologi eller utstyr, som det er godtgjort at den påtenkte sluttbrukeren har anvendt til intern undertrykking, eller teknologi eller utstyr som det er grunn til å tro vil bli anvendt til andre formål eller viderelevert til en annen sluttbruker enn angitt, og bli brukt til intern undertrykking. I tråd med artikkel 1 i denne felles holdning skal det vurderes nøye hvilken type teknologi eller utstyr det dreier seg om, særlig om teknologien eller utstyret er ment for nasjonale sikkerhetsformål. Intern undertrykking omfatter blant annet tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, summariske eller vilkårlige henrettelser, forsvinninger, vilkårlig frihetsberøvelse og andre alvorlige brudd på menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, som angitt i relevante internasjonale menneskerettsinstrumenter, herunder Verdenserklæringen om menneskerettighetene og den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter.

Medlemsstatene skal vurdere mottakerstatens holdninger til relevante prinsipper som er nedfelt i internasjonale humanitærrettsinstrumenter, og skal deretter:

- c) avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til å begå alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett.

Kriterium 3

Den innenrikspolitiske situasjonen i den endelige bestemmelsesstaten som følge av eksisterende motsetninger eller væpnede konflikter.

Medlemsstatene skal avstå fra å utstede eksportlisens som vil kunne fremprovosere eller forlenge væpnede konflikter eller forverre eksisterende motsetninger eller konflikter i den endelige bestemmelsesstaten.

¹ Tatt inn ved endring av retningslinjene 20.mai 2009

Kriterium 4

Bevaring av regional fred, sikkerhet og stabilitet

Medlemsstatene skal avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den påtenkte mottakeren vil bruke den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, til å angripe en annen stat eller til å tvinge gjennom territorialkrav med makt.

Ved vurderingen av denne risikoen skal medlemsstatene ta hensyn til blant annet følgende:

- om det pågår, eller om det er sannsynlig at det kan oppstå, en væpnet konflikt mellom mottakerstaten og et annet land,
- om det foreligger territorialkrav mot et naboland som mottakerstaten tidligere har forsøkt eller truet med å tvinge gjennom med makt,
- om det er sannsynlig at den militære teknologien eller det militære utstyret vil bli brukt til andre formål enn legitime nasjonale sikkerhets- og forsvarsoppgaver i mottakerstaten,
- at det er nødvendig å unngå å påvirke den regionale stabiliteten negativt i vesentlig grad.

Kriterium 5

Den nasjonale sikkerheten i medlemsstatene og i territorier der de eksterne forbindelser er en medlemsstats ansvar, samt den nasjonale sikkerheten i vennligsinnede og allierte land.

Medlemsstatene skal ta hensyn til:

- hvilken virkning den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan ha på deres egne, på andre medlemsstaters og på vennligsinnede og allierte lands forsvars- og sikkerhetsinteresser, samtidig som de erkjenner at dette forhold ikke må berøre hensynet til kriteriet om respekt for menneskerettighetene eller kriteriet om regional fred, sikkerhet og stabilitet,
- risikoen for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt mot deres egne eller andre medlemsstaters styrker og mot styrkene til vennligsinnede og allierte land.

Kriterium 6

Kjøperlandets atferd overfor verdenssamfunnet, særlig med hensyn til landets holdning til terrorisme, hvilke allianser det har inngått, og respekten for folkeretten.

Medlemsstatene skal ta hensyn til blant annet kjøperlandets historikk når det gjelder:

- støtte eller oppfordring til terrorisme og internasjonal organisert kriminalitet.
- overholdelse av internasjonale forpliktelser, særlig om å avstå fra maktbruk, og av internasjonal humanitærrett.
- forpliktelse om ikke-spredning og andre former for rustningskontroll og nedrustning, særlig med hensyn til undertegning, ratifisering og gjennomføring av relevante konvensjoner om rustningskontroll og nedrustning nevnt i kriterium 1 bokstav b).

Kriterium 7

Risiko for at den militære teknologien eller det militære utstyret skal bli ulovlig omsatt i kjøperlandet eller reeksportert på ugunstige vilkår.

Ved vurderingen av hvilken virkning den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan ha på mottakerstaten, og av risikoen for at teknologien eller utstyret kan bli viderelevert til en uønsket sluttbruker eller bli anvendt til et uønsket formål, skal det tas hensyn til følgende:

- mottakerstatens legitime forsvars- og sikkerhetsinteresser, også i tilknytning til eventuell deltakelse i FNs og andre fredsbevarende operasjoner,
- mottakerstatens tekniske evne til å bruke teknologien eller utstyret,
- mottakerstatens evne til å gjennomføre effektiv eksportkontroll,
- risikoen for at teknologien eller utstyret vil bli reeksportert til uønskede bestemmelsessteder, og mottakerstatens historikk med hensyn til å overholde bestemmelser om reeksport eller innhente samtykke før reeksport som den eksporterende medlemsstaten finner det nødvendig å pålegge,
- risikoen for at teknologien eller skal bli viderelevert til terrororganisasjoner eller frittstående terrorister,
- risikoen for teknologiervervelse gjennom ulovlig kopiering av produkter («reverse engineering») eller utilsiktet teknologioverføring.

Kriterium 8

Forenlighet mellom eksporten av militær teknologi eller militært utstyr og mottakerlandets økonomiske og tekniske evne, samtidig som det tas hensyn til at det er ønskelig at stater kan dekke sine legitime sikkerhets- og forsvarsbehov med minst mulig innsats av menneskelige og økonomiske ressurser til våpen.

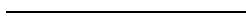
Medlemsstatene skal på bakgrunn av opplysninger fra relevante kilder, som rapporter fra FNs utviklingsprogram (UNDP), Verdensbanken, Det internasjonale valutafond (IMF) og Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), vurdere om den planlagte eksporten i betydelig grad vil hindre en bærekraftig utvikling i mottakerstaten. De skal i denne forbindelse vurdere den forholdsmessige størrelsen på mottakerstatens militære og sosiale utgifter, idet de tar hensyn også til eventuell bilateral bistand eller bistand fra EU.

Vedlegg B – ATT artikkel 6 og artikkel 7

Artikkel 6 omfatter overførsler som er forbudt under avtalen. Dette innbefatter overførsler som medfører brudd på sanksjoner vedtatt av FNs sikkerhetsråd, herunder våpenembargoer, statenes øvrige traktatforpliktelser samt overførsler av våpen som eksportørstaten har kunnskap om at

vil kunne bli brukt til å begå folkemord, forbrytelser mot menneskeheten eller krigsforbrytelser. Artikkel 6 innebærer også at våpen, ammunisjon og deler og komponenter som eksporteres, skal tilfredsstillende kravene som stilles til krigsføringsmidler i den humanitære folkeretten.

Artikkel 7 omhandler betingelser og kriterier for eksport av våpen og varer under avtalen. Kriteriene er knyttet til en forhåndsvurdering av mulige konsekvenser for fred og sikkerhet og risiko for brudd på internasjonale menneskerettigheter, internasjonal humanitærrett, internasjonale regler om terrorisme og regler om transnasjonal organisert kriminalitet. Hvis det er *overveiende* sannsynlig at slike negative konsekvenser kan inntreffe, skal eksporttillatelse ikke gis. Eksportørstaten skal i sin forhåndsvurdering også ta hensyn til risikoen for at våpeneksporten kan bli brukt til å gjennomføre alvorlig kjønnsbasert vold eller vold mot kvinner og barn.

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Omslagsillustrasjon: Pavel Khorenyan/iStock

Trykk: 07 Media AS – 10/2017

